अनुसूची-१२
(नियम ७ सँग सम्बन्धित)
जन्म दर्ता प्रमाणपत्रको ढाँचा

नेपाल सरकार (Government of Nepal)

स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको कार्यालय (Office of Local Registrar)

वडा नं ....., ...गाउँपालिका/उपमहा/महा/नगरपालिका

Ward No ....., ...Rural Municipality/Sub Metropolitan/Metropolitan/Municipality

.....प्रदेश).....Province)

जन्म दर्ता प्रमाणपत्र

(Birth Registration Certificate)

दर्ता नम्बर (Registration No.): दर्ता मिति (Registration Date): वि.सं ..... (.....A.D.)

पूरा नाम:		
Full Name:		
जन्म मिति/Date of Birth: वि.सं. / (A. D.)		
लिङ्ग/Sex		
स्थायी ठेगाना:		
Permanent Address:		
जन्म स्थान/Birth Place:		
बाजेको पूरा नाम:		
Full Nameof Grandfather:		
बाबुको विवरण (Father's Details)	**पूरा नाम:**	
	Full Name :	
	परिचयपत्र नं. (नागरिकता/राहदानी) / ID (Citizenship/Passport): /	
आमाको विवरण Mother's Details	**पूरा नाम:**	
	Full Name :	
	परिचयपत्र नं. (नागरिकता/राहदानी) / ID (Citizenship/Passport): /	
सूचकको विवरण Informant's Name	**नाम:**	
	Name:	
	परिचयपत्र नं. (नागरिकता/राहदानी) / ID (Citizenship/Passport): /	

सही (Signature):
स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको नाम:
Name of Local Registrar:

कार्यालयको छाप / Official

अनुसूची-१३
(नियम ७ सँग सम्बन्धित)
मृत्यु दर्ता प्रमाण पत्रको ढाँचा
नेपाल सरकार (Government of Nepal)
स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको कार्यालय (Office of Local Registrar)
वडा नं..... .,.....गाउँपालिका/उपमहानगरपालिका/महा/
Ward No ....., ...Rural Municipality/Sub Metropolitan/Metropolitan/Municipality
.....प्रदेश).....Province)

मृत्यु दर्ता प्रमाणपत्र

(Death Registration Certificate)

दर्ता नं. (Registration No.): **दर्ता मिति** (Registration Date): वि.सं. ..... (.....A.D)

मृतकको पूरा नाम:	
Deceased Full Name) In English):	
मृतकको परिचयपत्र नं. (नागरिकता / राहदानी) **ID of Deceased (Citizenship/Passport):**	
मृत्यु भएको मिति (Date of Death): वि..... .सं. / (..... A.D.)	
मृत्यु भएको स्थान (Place of Death):	
स्थायी ठेगाना:	
Permanent Address:	
बाजेको पूरा नाम :	
Full Nameof Grandfather:	
बाबुको पूरा नाम :	
Full Name ofFather :	
आमाको पूरा नाम :	
Full Name ofMother :	
पति/पत्नीको पूरा नाम:	
Full Name ofHusband/Wife:	
सूचकको विवरण Informant's Detail	**पूरा नाम:** **Full Name:** **परिचयपत्र नं. (नागरिकता/राहदानी)** **ID(Citizenship/Passport):.**

सही (Signature):

स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको नाम:

Name of Local Registrar:

कार्यालयको छाप / Official

अनुसूची-१४

(नियम ७ सँग सम्बन्धित)

विवाह दर्ता प्रमाण पत्रको ढाँचा

नेपाल सरकार (Government of Nepal)

स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको कार्यालय (Office of Local Registrar)

वडा नं.....,.....गाउँपालिका/उपमहा/महा/नगरपालिका

Ward No. ....., ...,Rural Municipality/Sub Metropolitan/Metropolitan/Municipality

.....प्रदेश (.....Province)

विवाह दर्ता प्रमाणपत्र

(Marriage Registration Certificate)

दर्ता मिति (Date): वि.सं..... (.....A.D.)

दर्ता नं.(Registration No.):

विवाह मिति (Marriage Date): वि.सं..... (.....A.D.)

विवाह प्रकार (Marriage Type): ...../.....

दुलाहाको फोटो	दुलहीको फोटो
दुलाहा**(Bridegroom)**	दुलही**(Bride)**

विवरण (Details)	**दुलाहा (Bridegroom)**	**दुलही (Bride)**
पूरा नाम:		
Full Name:		
जन्म मिति:	वि.सं.	वि.सं.
Dateof Birth:	A.D.	A.D.
नागरिकता/राहदानी नं.		
Citizenship/passport No.:		
स्थायी ठेगाना:		
Permanent Address:		
बाबुको पूरा नाम:		
Full Nameof Father:		
आमाको पूरा नाम:		
Full Name of Mother:		
बाजेको पूरा नाम:		
Full Name of Grandfather:		

सही (Signature):

स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको नाम:

Name of Local Registrar:

कार्यालयको छाप/Official Stamp

अनुसूची-१५

(नियम ७ सँग सम्बन्धित)

सम्बन्ध विच्छेद दर्ता प्रमाण पत्रको ढाँचा

नेपाल सरकार (Government of Nepal)

स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको कार्यालय (Office of Local Registrar)

वडा नं.....,.....गाउँपालिका/उपमहानगरपालिका/महा/

Ward No ....., ...Rural Municipality/Sub Metropolitan/Metropolitan/Municipality

.....प्रदेश (.....Province)

सम्बन्ध विच्छेद दर्ता प्रमाणपत्र

(Divorce Registration Certificate)

दर्ता नं. (Registration No.):

दर्ता मिति (Registration Date): वि.सं. ..... (.....A.D.)

सम्बन्ध विच्छेद मिति (Divorce Date): वि.सं. ..... (.....A.D.)

अदालतको नाम / Name of Court: /

अदालतको ठेगाना:

Address of Court:

निर्णय नं./Decision No.: /

निर्णय मिति/Decision Date: वि.सं. ..... (..... A.D.)

विवरण (Details)	**पति (Husband)**	**पत्नी (Wife)**
पूरा नाम:		
Full Name:		
जन्म मिति:	वि.सं.	वि.सं.
Date of Birth:	A.D.	A.D.
नागरिकता नं./राहदानी नं.		
Citizenship No./Passport No.		
स्थायी ठेगाना:		
Permanent Address :		
बाबुको पूरा नाम:		
Full Name ofFather:		
आमाको पूरा नाम:		
Full Name ofMother:		
सूचक/Informant:		

सही (Signature):

स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको नाम:

Name of Local Registrar:

कार्यालयको छाप/Official Stamp

अनुसूची-१६

(नियम ७ सँग सम्बन्धित)

बसाइँसराई दर्ता प्रमाण पत्रको ढाँचा

नेपाल सरकार (Government of Nepal)

स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको कार्यालय (Office of Local Registrar)

वडा नं.....,.....गाउँपालिका/उपमहानगरपालिका/ महा/

Ward No ....., ...Rural Municipality/Sub Metropolitan/Metropolitan/Municipality

.....प्रदेश).....Province)

बसाइँसराई दर्ता प्रमाणपत्र

(Migration Registration Certificate)

दर्ता नं.(Registration No.):

दर्ता मिति(Registration Date): वि.सं. ..... (.....A.D.)

सूचकको पूरा नाम	
Applicant's Full Name	
स्थायी ठेगाना	
Permanent Address	
नागरिकता नं.	
CitizenshipNo.	
सूचकको बाबुको पूरा नाम	
Full Name of Father of Informant	
सूचकको आमाको पूरा नाम	
Full name of Mother of Informant	
बसाईं सरी आएको ठेगाना	
Address Migrated from	

पारिवारिक विवरण

क्र.सं.	**पूरा नाम (Full Name)**	**जन्म मिति (Date of Birth)**	**सूचकसँगको नाता (Relation with Informant)**	**परिचयपत्र नं. /ID (नागरिकता/जन्म दर्ता नं./ Ctz. No. /Birth Reg. No.)**
१				
1				
२				
2				
३				
3				
४				
4				

सही (Signature):

स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको नाम:

Name of Local Registrar:

कार्यालयको छाप/Official Stamp"

व्यक्तिगत घटना दर्ता प्रमाणपत्र भर्ने विधि

१. मिति विक्रम सम्बतमा लेख्दा (साल-महिना-गते) YYYY-MM-DD ढाँचा प्रयोग गर्ने।

२. मिति इस्वी सम्बतमा लेख्दा (गते-महिना-साल) DD-MM-YYYY ढाँचा प्रयोग गर्ने ।

३. नेपालको स्थायी ठेगाना लेख्दा-गाँउपालिका / नगरपालिका-वडा नं., जिल्ला, प्रदेश लेख्ने ।
उदाहरणको लागि काठमाडौं महानगरपालिका-वडा नं ३, काठमाडौं, प्रदेश नं. ३

४. विदेशको स्थायी ठेगाना लेख्दा(देश, प्रोभिन्स/स्टेट, स्थानीय ठेगाना) लेख्ने ।

५. परिचयपत्र नं.

क. नेपाली नागरिकता प्राप्त गरेको नेपाली नागरिक भएमा नागरिकता नं. लेख्ने।

ख. नागरिकता प्राप्त नगरेको नेपाली नागरिक भएमा जन्मदर्ता नं. लेख्ने।

ग. विदेशी नागरिक भएमा राहदानी नं. र जारी देश लेख्ने ।

घ. भारतीय नागरिक भएमा राहदानी नं.वा भारत सरकारबाट जारी पहिचान खुल्ने सरकारी परिचयपत्र नं. लेख्ने ।

ङ. भुटानी शरणाथी भएमा शरणाथी परिचयपत्र नं. लेख्ने ।

च. तिब्बती शरणाथी भएमा शरणाथी परिचयपत्र नं. लेख्ने ।

६. कार्यालयको छाप लगाउँदा प्रमाणपत्रमा तोकिएको स्थानमा मात्र लगाउने ।

७. हस्ताक्षर गर्दा दैनिक कार्यालयमा प्रयोग गर्ने कुनै एक नेपाली वा अंग्रेजी हस्ताक्षर मात्र प्रयोग गर्ने ।

८. विवाहदर्ता प्रमाणपत्रमा पति-पत्नीको ३५ X ३५ मि.मि.को रंगिन फोटा प्रयोग गर्ने ।

९. स्थानीय पञ्जीकाधिकारीले पती-पत्नी दुबै जनाको फोटोमा पर्ने गरी हस्ताक्षर गर्ने र छाप लगाउने।

१०. अदालतको ठेगाना:

- देश भित्रको: अदालत रहेको स्थायी ठेगाना (गाउँपालिका / नगरपालिका, जिल्ला, प्रदेश)
- विदेशी भएमा: देश, Province/State, Local Address

व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धमा भएका निर्देशन तथा परिपत्रहरु

१. जन्म दर्ता

(क) जन्म दर्ता सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६२।५।३० मा भएको परमादेश

सर्वोच्च अदालतको सम्वत् २०६० सालको रिट नं. १२१ मा माननीय न्यायाधिशहरु श्री अनुपराज शर्मा, शारदाप्रसाद पण्डित र अर्जुनप्रसाद सिंहको विशेष इजलासबाट बालबालिकाको जन्म दर्ता गर्ने सम्बन्धमा मिति २०६२/५/३० मा भएको देहाय बमोजिमको आदेश कार्यान्वयनको लागि प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय कानून शाखाको मिति २०६२/८/९ को च.नं. २११ को पत्र तथा कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय, तर्जुमा शाखाको मिति २०६२/१०/४ को च.नं. ८६ को पत्रबाट लेखी आएको हुँदा सबै पञ्जिकाधिकारीहरुलाई आदेश कार्यान्वयन गर्ने विषयमा निर्देशन भएको छ ।

(१) व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ४ को उपदफा (१) को खण्ड (क) मा रहेको "जन्म तथा मृत्युको सूचना परिवारको मुख्य व्यक्तिले र निजको अनुपस्थितिमा परिवारको उमेर पुगेको पुरुषहरुमध्ये सबैभन्दा जेठो व्यक्तिले" भन्ने वाक्यांश रहेको "पुरुषहरुमध्ये" भन्ने वाक्यांश संविधानको धारा १३१ अनुसार निष्कृय हुने ठहर्छ ।

अतः उक्त दफाबाट सो वाक्यांश झिकिएपछि परिवारको उमेर पुगेको सबैभन्दा जेठो व्यक्तिले सूचक भई जन्म तथा मृत्युको घटना दर्ता गराउन सक्ने ।

(२) वादी समुदायका बालबालिकाहरु लगायत बाबुको ठेगान नलागेको सबै बालबालिकाहरुलाई बाबुको ठेगान नभएको भन्ने कारणले निजहरुको जन्म दर्ता गर्न इन्कार नगर्नु ..... ।

अतः बाबुको ठेगान नलागेको बालबालिकाको जन्म दर्ता गर्न सूचना फारामको बाबुको विवरणको महलमा ठेगान नभएको व्यहोरा लेखि आमाले सूचक भई जन्मको घटना दर्ता गर्न सक्ने ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति२०६२/१०/१३ को परिपत्र)

(ख) जन्म दर्तामा मावली बाजे सूचक बन्न सक्ने वा नसक्ने सम्बन्धमा भएको परिपत्र

कोरियन नागरिक जोङ्ग सोङ्गहो र नेपाली नागरिक कञ्चन लामा बीच २०६० सालमा विवाह भई निजहरुको तर्फबाट मिति २०६४।१।२४ मा छोरा बादा जङ्गको स्तुपा सामुदायिक अस्पताल, बौद्ध काठमाडौंमा जन्म भएको र हाल बच्चाको बाबु आमा दुबै कोरियामा रहेको हुँदा बाबु विदेशी र आमा नेपाली नागरिकबाट जन्मेको बच्चाको जन्म दर्ता मावली बाजेले सूचक भई जन्म दर्ता गर्न मिल्छ मिल्दैन भनी निर्देशन माग भै आएकाले सो सम्बन्धमा कारवाही हुँदा "मावली पट्टीका हजुरबुबालाई परिवारको सदस्यका रुपमा लिन मनासिव नहुने भएकोले मावली तर्फबाट सूचक हुन मिल्ने नदेखिएकोले सोही बमोजिम लेखी पठाउने" भनी मिति २०६४।१०।२३ मा नेपाल सरकार (सचिवस्तर) बाट निर्णय भएकोछ ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६४/१०/२४ को परिपत्र)

(ग) लिङ्ग नछुट्टिएका बच्चाहरुको जन्म दर्ता गर्ने सम्बन्धमा भएको व्यवस्था :

महिला र पुरुष दुवैको अङ्ग भएको सन्तान जन्मेको र चिकित्सकहरुबाट प्रमाणित कागजातहरुमा समेत दुवै लिङ्ग भएको भन्ने उल्लेख भएको हुँदा बच्चाको जन्म दर्ता गरि पाउन र निजको पछि लिङ्ग एउटै मात्र कायम हुन गएमा सोही अनुसार जन्म दर्तामा लिङ्ग कायम गरी नाम समेत संशोधन गर्न निजले चाहेमा सो अधिकार समेत कायम गरिदिनुहुन भनीबारा जिल्ला बलिरामपुर ९ का बच्चाको बाबु मदनप्रसाद कुर्मीको निवेदन मिति २०६४/३/४ मा स्थानीय विकास मन्त्रालयमा निवेदन दिनु भएको र उक्त निवेदन माथि कारवाही हुँदा जन्म दर्ता गर्न पाउनु बालकको अधिकार भएको हुनाले बाबुले सूचना फाराममा लेखिएको नाम राखि लिङ्गको हकमा महिला र पुरुष दुवै अङ्ग भएको व्यहोरा कैफियतमा उल्लेख गरी जन्म दर्ता गरिदिने र आधुनिक चिकित्सा पद्धतिवाट कुनै एउटा लिङ्ग मात्रै कायम हुन सकेको खण्डमा सम्बन्धित अस्पताल वा स्वीकृत चिकित्सकको प्रमाणपत्रको आधारमा जन्म दर्ताको विवरणमा लिङ्ग उल्लेख गर्न र लिङ्गको आधारमा नाम समेत परिवर्तन गर्नुपर्ने भएमा नाम समेत परिवर्तन गर्न सक्ने गरी स्थानीय पञ्जिकाधिकारीलाई निर्देशन दिने भनी नेपाल सरकार (मन्त्रिस्तर) बाट मिति २०६४/३/७ मा निर्णय भएको छ ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६४/३/१० को परिपत्र)

(घ) विदेशमा जन्मी बाबुको पत्ता नलागेको नेपाली आमाबाट जन्मेको बच्चाको जन्म दर्ता गर्ने सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

का.म.पा. १९ स्थायी ठेगाना भएकी तुल्सी देवी शाहीको छोरा रोहित शाहीको जन्म बेल्जियममा भएको बच्चाको बाबु बाजेको नाम ठेगाना समेत थाहा नभएको अवस्थामा जन्म दर्ता गर्न मिल्ने/नमिल्ने विषयमा निर्देशनको लागि माग भई आएको सन्दर्भमा आवश्यक कारवाही भई कानून तथा न्याय मन्त्रालयको राय माग गरिएकोमा उक्त मन्त्रालयको प.सं. ०६७/६८, च.नं. १५, मिति २०६७/६/४ को पत्रबाट देहाय अनुसारको राय प्राप्त हुन आएकोले जन्म दर्ता सम्बन्धी आवश्यक कारवाही हुन काठमाडौं महानगरपालिकालाई लेखि पठाइएको ।

"जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ को अनुसूची-२ अन्तर्गत बच्चाको जन्म सम्बन्धी सूचना दर्ता गराउन कर्तव्य भएको व्यक्तिले भर्नुपर्ने फाराममा अन्य कुराको अतिरिक्त बच्चाको बाबु बाजेको नाम समेत उल्लेख गर्नुपर्ने भए तापनि कतिपय अवस्थामा नवजात शिशुको बाबु बाजे थाहा नहुने अवस्था पनि सृजना हुन सक्ने भएकोले त्यस्तो अवस्थामा फाराममा सो विवरण उल्लेख गर्न नसक्ने स्थिति आउन सक्छ ।

जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ४ बमोजिम स्वदेश तथा विदेश जहाँसुकै जन्मिएको व्यक्तिको नेपालभित्र दर्ता हुन सक्ने भएकोले बच्चा दर्ता सम्बन्धी फाराममा उल्लेख गर्न नसकिने किसिमको कुनै विवरण उल्लेख नभएतापनि सो ऐन तथा नियमावलीको रित पुऱ्याई भरेको फारामको आधारमा विदेशमा जन्मिएको शिशु कानून सम्मत ढंगबाट नेपाल प्रवेश गरेको भए सो को अभिलेख स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले राखी त्यस्तो शिशु विदेशमा जन्मिएको कुरा (मुलुक, स्थान र जन्म मिति) स्पष्ट रुपमा खुलाई व्यक्तिगत घटनाको सूचना दिनुपर्ने कर्तव्य भएको व्यक्तिले दिएको सूचना बमोजिमको विवरण सहित कानून बमोजिम जन्म दर्ता गर्न नमिल्ने देखिंदैन ।"

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६७/६/१४ को पत्र)

(ङ) धर्मपुत्र/पुत्रीको जन्म दर्ता गर्ने सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

चितवन जिल्ला, तत्कालीन पञ्चकन्या गा.वि.स.-७ घर भई पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय अस्पतालमा बेवारिसे अवस्थामा फेला परेको नाबालिकालाई मालपोत कार्यालय कास्कीबाट धर्मपुत्री पारित गरेकोले सूचक भई उक्त धर्मपुत्रीको जन्म दर्ता गर्न मिल्छ वा मिल्दैन भनी निर्देशन माग भई आएको सन्दर्भमा कानून तथा न्याय मन्त्रालयमा राय माग गरिएकोमा "बेवारिसे नाबालिकालाई निवेदिका सुश्री रचना देवी गुरुङ्गले कानून बमोजिम धर्मपुत्री राखेको र त्यसरी राखिएको धर्मपुत्री नेपाल कानून व्याख्या सम्बन्धी ऐन, २०१० को दफा २ को खण्ड (म१) मा भएको व्यवस्था बमोजिम छोरी सरह हुने देखिन्छ । जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ४ को उपदफा (१) को खण्ड (क) मा जन्मको सूचना परिवारको मुख्य व्यक्तिले स्थानीय पञ्जिकाधिकारी कार्यालयमा दिन सक्ने व्यवस्था गरेको र निज नाबालिकाको हकमा निवेदिका नै परिवारको मुख्य व्यक्ति मान्नुपर्ने हुँदा निज निवेदिकाले दिएको सूचनाको आधारमा त्यस्तो धर्मपुत्रीको जन्म दर्ता गर्न कानूनतः बाधा हुने देखिंदैन ।"

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६७/६/१४ को परिपत्र)

(च) कारागारमा रहेका बालबालिकाको जन्म दर्ता गर्ने सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

बालबालिकाको जन्म दर्ता गर्ने विषय बालअधिकारसँग सम्बन्धित भएकोले कारागारमा रहेका महिलाबाट जन्मेका वा आमा बाबु कारागारमा रहेका व्यक्तिको साथमा रहेका बच्चाको जन्म दर्ता हुन नसकेको भए सम्बन्धित कारागारबाट उक्त बालबालिकाहरु आमा वा बाबुसँग कारागारमा रहेको भन्ने प्रमाणित भई आएमा सोसँग सम्बन्धित कागजपत्रहरु संलग्न गरी सोही स्थानको स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालयमा जन्म दर्ता गर्न पाउने व्यवस्था रहेको छ ।

(छ) वि.सं.२०६३ सालमा जन्मको आधारमा नेपाली नागरिकता प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका नेपाली नागरिकका सन्तानहरुको जन्म दर्ता गर्ने सम्बन्धमा

रामग्राम नगरपालिका अन्तर्गत बसोबास गरिरहेका नेपाली नागरिकहरुले २०६३ सालमा जन्मको आधारमा नेपाली नागरिकता प्रमाणपत्र प्राप्त गरेकोमा त्यस्ता नेपाली नागरिकहरुको निजहरुले नागरिकता प्राप्त गर्नुभन्दा अगावै र घटना दर्ता लागू हुनुभन्दा पछाडि जन्म भएका र हालसम्म जन्म दर्ता नगराएका बालबालिकाको जन्म दर्ता गराउन मिल्ने वा नमिल्ने के हो ? आवश्यक निर्देशन माग भएको सम्बन्धमा नेपाल सरकार (सचिवस्तर) को मिति २०७०।१।९ मा निम्नानुसार निर्णय भएकोले निर्णयानुसार गर्न गराउन हुन अनुरोध गरिन्छ ।

(१) नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ८ को उपधारा (५) र नेपाल नागरिकता ऐन, २०६३ को दफा ४ बमोजिम जन्मको आधारमा २०६३ सालमा नेपाली नागरिकता प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका नेपाली नागरिकहरुको निजहरुले नागरिकता प्राप्त गर्नुभन्दा अगावै जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ लागू भएपछि जन्म भएका र हालसम्म जन्म दर्ता नगराएका बालबालिकाहरुको जन्म दर्ता गर्न मिल्ने नै देखिन्छ ।

(२) जन्मको आधारमा नेपाली नागरिकता प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका व्यक्तिको नेपाली नागरिकता प्रमाणपत्र प्राप्त गर्नु अगावै जन्मेका सन्तानको जन्म दर्ता गर्दा भर्ने जन्मको सूचना फाराममा बाबु आमाको महलमा कुन विवरण उल्लेख गर्ने सम्बन्धमा नवजात शिशुको बाबु आमाले जुन विवरण भरी नेपाली नागरिकता प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका छन्, सोही विवरण जन्मको सूचना फारामको बाबुआमाको महलमा उल्लेख गर्ने ।

(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको च.नं.८११, मिति २०७०।१।२२ को परिपत्र)

(ज) विदेशी नागरिकको जन्म दर्ता गर्ने सम्बन्धमा

अस्पतालमा जन्मेका बच्चाहरुको हकमा सम्बन्धित अस्पतालको डाक्टरको सिफारिश र राष्ट्रियता स्पष्ट हुने राहदानी वा त्यस्तै कुनै प्रमाण र घरमा जन्मेका बच्चाको हकमा सम्बन्धित देशको राजदूतावास/नियोगको सिफारिस र राष्ट्रियता स्पष्ट हुने राहदानी वा त्यस्तै कुनै प्रमाणको आधारमा दर्ता गरी प्रमाण-पत्र दिने र सम्बन्धित देशको नाम उल्लेख गर्ने ।

(झ) शैक्षिक प्रमाणपत्रमा जन्म मिति सच्याउने सम्बन्धमा :

प्रस्तुत विषयमा जन्म मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन २०३३ र सो सम्बन्धी नियमावली २०३४ ले व्यवस्था गरे अनुसार स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालयवाट प्रदान गरिने जन्म दर्ता प्रमाणपत्र र शैक्षिक निकाय तथा परिक्षा नियन्त्रण कार्यालयवाट प्रदान गरिने प्रमाणपत्रमा जन्म मितिमा एकरुपता कायम गर्ने र जन्म मिति फरक परेमा शैक्षिक प्रमाणपत्रमा जन्म मिति संशोधन गर्ने सम्बन्धमा शिक्षा मन्त्रालयमा यस मन्त्रालयको प.सं.०६९/७० च.नं.९३५ मिति २०७०/२/२१ को पत्रवाट जानकारी उपलब्ध गराइदिन अनुरोध गरि पठाइएकोमा उक्त मन्त्रालयको प.सं. २०७०/७१ च.नं.१६३ मिति २०७०/५/१८ को पत्रवाट "माध्यमिक शिक्षा उत्तिर्ण (एस.एल.सी) परिक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका २०६८ को परिच्छेद-११ अनुसार मात्र जन्म मिति सम्बन्धमा अभिलेख सच्याउन मिल्ने राय पठाउने भन्ने मिति २०७०/५/१६ मा सचिवस्तरिय निर्णय भएको व्यहोरा अनुरोध गरिन्छ" भनि लेखि आएको छ ।

उक्त निर्देशिका अनुसार एस.एल.सी.को रजिष्ट्रेशन वा आवेदन फारम भर्दा नाम वा थरको हिज्जे वा जन्म मिति फरक पर्न गएमा परिक्षा हुनु अगावै जिल्ला शिक्षा कार्यालयको सिफारिसमा परिक्षा नियन्त्रण कार्यालयबाट र एस.एल.सी.को शैक्षिक प्रमाणपत्रको नाम, थर वा जन्म मितिमा संशोधन गर्न परेमा नतिजा प्रकाशन भएको मितिले ६ महिना भित्र प्रमुख जिल्ला अधिकारी समक्ष निवेदन दिई संशोधन गर्ने निर्णय भएमा सम्बन्धित क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयवाट अभिलेख संशोधन गर्न सकिने व्यवस्था रहेको छ । विस्तृत विवरण संलग्न कागजातवाट अध्ययन गर्नु भई जन्म दर्ता प्रमाणपत्रमा जन्म मिति संशोधनको लागि स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले अनुमति माग गर्दा उक्त प्रक्रियावाट संशोधन नहुने जन्म मिति मात्र संशोधन गर्न जन्म मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ र सो सम्बन्धी नियमावली, २०३४ ले व्यवस्था गरे अनुसार पञ्जिकाधिकारी समक्ष निर्देशन माग गर्ने व्यवस्था हुन शिक्षा मन्त्रालयवाट प्राप्त माध्यमिक शिक्षा उत्तिर्ण (एस.एल.सी) परिक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका २०६८ को परिच्छेद-११ को प्रति यसै साथ संलग्न राखि पठाइएको व्यहोरा आदेशानुसार अनुरोध छ ।

(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०७०।५।२६ को परिपत्र)

परिच्छेद ११

अभिलेख सच्याउने सम्वन्धी व्यवस्था

४५. अभिलेख सच्याउने सम्वन्धी

१) रजिष्ट्रेशन वा आवेदन फाराम भर्दा नाम वा थरका हिज्जे वा जन्ममिति फरक पर्न गएमा परिक्षा हुनु भन्दा अगावै परिक्षार्थीले संसोधनका लागि आवश्यक प्रमाण सहित सम्वन्धित विद्यालयमा निवेदन दिई जिल्ला शिक्षा कार्यालयसमेतको सिफारिशमा परिक्षा नियन्त्रण कार्यालयमा निवेदन दिनुपर्नेछ । उक्त प्रमाणहरुको आधारमा कार्यालयले परीक्षाफल प्रकाशन अगावै अभिलेख संशोधन गर्नेछ ।

२) नाम थर वा जन्ममिति संशोधन गर्नुपरेमा नतिजा प्रकाशन भएको मितिले ६ महिनाभित्र सक्षम निकायमा निवेदन दिई त्यहावाट संशोधनको निर्णय भएमा उक्त निर्णयको निर्णय आधारमा तोकिएको दस्तुर लिई सम्वन्धित क्षेत्रिय शिक्षा निर्देशनालयवाट अभिलेख संशोधन गरिनेछ ।

यस खण्ड वमोजिम नाम थर वा जन्ममिति एकपटक भन्दा वढी संशोधन गरिनेछैन ।

स्पष्टीकरण: यस खण्डमा सक्षम निकाय भन्नाले सम्बन्धित जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अभिकारी भन्ने बुझिन्छ ।

३) खण्ड (२) मा एकमा जुनसुकै कुरा लेखिएका भए तापनि आवेदन वा रजिष्ट्रेशन फाराममा भरे अनुसार नाम वा थरको हिज्जे वा जन्ममिति नमिलेमा सक्कल प्रवेशपत्र वा रजिष्ट्रेशनका अर्धकट्टीसहित कार्यालय वा सम्वन्धित क्षेत्रिय शिक्षा निर्देशनालयमा निवेदन दिई जुनसुकै समयमा संशोधन गर्न सकिनेछ ।

४) परीक्षार्थीको नाम वा थर वा जन्ममिति वा अन्य विवरण पुरै वा आंशिक रुपमा फरक पर्न गएमा परीक्षार्थीवाट आवश्यक प्रमाण लिई कार्यालयमा रहेको आवेदन फाराम परीक्षार्थीको दैनिक हाजिरी लगायतका प्रमाणहरु भिडाई कार्यालयले संशोधन गर्न सक्नेछ ।

५) नाम वा थरमा छपाइको कारणवाट मात्रा अक्षर छुट वा कट्टी भएमा र अग्रेजीमा लेख्दा हिज्जेमा फरक पर्न गएमा लिङ्ग तथा थर परिवर्तन नहुने र तात्विक अर्थ फरक नपर्ने गरी सम्वन्धित परीक्षार्थीबाट आवश्यक प्रमाण लिइ कार्यालय वा सम्बन्धित क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयले संशोधन गर्न सक्नेछ ।

६) दुई वा बढी मार्कसिटहरु भई परीक्षा उत्तीर्ण गरेका परीक्षार्थीहरुको हकमा एकअर्कासंग नाम वा थरको हिज्जे वा जन्म मितिलगायतका विवरण फरक पर्न गएमा सम्बन्धित क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयले कुनै एउटासंग एकरुपता कायम गर्न अर्कोमा संशोधन गर्न सक्नेछ ।

७) कुनै परीक्षर्थीले सुरु नाम र बीच नाम जोड्न वा छुटयाउन अथवा संक्षेपीकृत शब्दमा थोप्लो राख्न वा हटाउन माग गरेमा निजसंग आवश्यक प्रमाण लिई कार्यालय वा सम्बन्धित क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयले माग वमोजिम गर्न सक्नेछ ।

स्पष्टीकरण खण्ड ५ र ७ को प्रयोजनका लागि आवश्यक प्रमाण भन्नाले नेपाल सरकार वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त आधिकारिक निकाय वा कूटनीतिक निकायवाट जारी भएका प्रमाणपत्र वा कागजात भन्ने बुझिन्छ । (उदाहरणका लागि नागरिकताको प्रमाणपत्र, माथिल्ला शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र जिल्ला शिक्षा कार्यालयको सिफारिस आदि ।

८) मार्कलेजरमा विवरण प्रमाणित गराउने संशोधन भए पश्चात कायम भएका विवरण अनिवार्य रुपमा मार्कलेजरमा अधिकृत कर्मचारीद्धारा लेखाई प्रमाणित गराई राख्नुपर्नेछ ।

(ञ) वावु-आमा नभएका व्यक्तिको पालनपोषण गर्ने व्यक्ति सूचक बन्ने सम्बन्धमा :

प्रस्तुत विषयमा जिल्ला विकास समितिको कार्यालय भक्तपुरको प.सं.०६९/७० च.नं. २३१८ मिति २०७०/३/२४ को पत्र र खाँदवारी नगरपालिकाको कार्यालय संखुवासभाको प.सं.०६९/७० च.नं.५०८१ मिति २०७०/३/१४ को पत्रको सन्दर्भमा लेखिदैंछ । सो सम्बन्धमा कटुन्जे-७ भक्तपुर निवासी भक्त वहादुर अच्छामीले भाञ्जा वुलेट अच्छामीको वावु आमा कोही नभएको हुँदा पालन पोषण गरेको र मामाले जन्म दर्ता गर्नको लागि सूचक वन्न पाउने वा नपाउने सम्बन्धमा निर्देशन माग गरेको साथै खाँदवारी न.पा.-१३ वस्ने टेक वहादुर दर्जिलेसालीको छोरा सन्दीप दर्जी (वावुको पत्ता नलागेको) लाई पालनपोषण गरि राखेको र सन्दीप दर्जीको आमाको समेत मृत्यु भइसकेको अवस्थामा सूचक वन्नको लागि माग गरेकोमा जन्म दर्ता गर्न पालनपोषण गर्ने मामा र ठूलो बुबा नाता पर्ने व्यक्ति जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ४ अनुसार सूचक वन्न सक्ने वा नसक्ने विषयमा निर्देशन माग भएको सन्दर्भमा कारवाही हुँदा यस मन्त्रालयको मिति २०७०/४/२१ को निर्णय अनुसार "जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ४ को उपदफा (१) को खण्ड (क) ले जन्म र मृत्युको सूचना परिवारको मुख्य व्यक्तिले र निजको अनुपस्थितिमा परिवारको उमेर पुगेको व्यक्तिले दिनुपर्ने व्यवस्था गरेको तथा सोही दफाको उपदफा (४) मा जन्म र मृत्युको सूचना दिनुपर्ने कर्तव्य भएको व्यक्ति नभएको अवस्थामा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकेको व्यक्तिले दफा (४) को उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिमको सूचना दिनुपर्ने व्यवस्था भए बमोजिम नेपाल सरकारले मिति २०५९/११/२६ मा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी गा.वि.स.को क्षेत्रभित्रको व्यक्तिको हकमा सम्बन्धित वडा सदस्यको सिफारिशको आधारमा सम्बन्धित गा.वि.स.को अध्यक्ष वा उपाध्यक्ष र निजहरुको पद रिक्त भएको अवस्थामा गाउँ विकास समितिको सचिव र नगरपालिकाको क्षेत्रभित्रको व्यक्तिको हकमा सम्बन्धित वडा सदस्यको सिफारिशको आधारमा सम्बन्धित नगरपालिकाको प्रमुख वा उपप्रमुख र निजहरुको पद रिक्त भएको अवस्थामा सम्बन्धित वडा सचिवको सिफारिशको आधारमा कार्यकारी अधिकृत र वडा सचिवको व्यवस्था नभएको नगरपालिकाको हकमा कार्यकारी अधिकृतलाई सूचक तोकेको देखिन्छ । उक्त सूचनाले बाबु पत्ता नलागेको र आमाको मृत्यु भई नातेदार लगायतले पालनपोषण गरिरहेका बालकहरुको जन्म दर्तालाई समेत सम्बोधन गर्ने नै देखिएको र उक्त सूचनालाई अन्यथा भन्न पर्ने अवस्था समेत नदेखिएको सन्दर्भमा पुनः अर्को व्यवस्था गरिरहन पर्ने नदेखिंदा मिति ०५९/११/२६ को सूचना बमोजिम नै गर्न गराउन उपयुक्त हुने" । भन्ने निर्णय भएकोले आवश्यक कारवाहीको लागि निर्णयअनुसार अनुरोध गरिएको ।

(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०७०।४।२७ को परिपत्र)

(ट) जन्मको सूचना फारामको धर्मसम्बन्धी महलमा गरिएको संशोधन सम्बन्धमा :

जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ को अनुसूची-२ को जन्मको सूचना फारामको खण्ड ३(छ) मा भएको धर्मसम्बन्धी महलमा हिन्दु, बौद्ध, मुस्लिम, क्रिश्चियन र अन्य भनी उल्लेख भएकोमा अब उपरान्त सूचना फारामको "धर्म" सम्बन्धी महलमा "खाली कोष्ठ" राखी सम्बन्धित सूचकले नै आफ्नो धर्म उल्लेख गर्न सक्ने गरी फारामको व्यवस्था गर्न नेपाल सरकार (मन्त्रिस्तर) बाट मिति २०६७/७/१२ मा निर्णय भएको ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६७/७/१३ को परिपत्र)

२. मृत्यु दर्ता सम्बन्धी

(क) मृत्यु दर्ताको सूचना विवाहित छोरीले पनि दिन सक्ने गरी भएको व्यवस्थाः

नेपाल सरकारले जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ४ को उपदफा (४) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी सोही दफाको खण्ड (क) बमोजिम आमा वा बाबुको मृत्यु भएको सूचना दिने कर्तव्य भएको व्यक्ति नभएको अवस्थामा विवाहित छोरीले पनि त्यस्तो सूचना दिन सक्ने गरी तोकेकोले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।

(नेपाल राजपत्र, भाग ५ मिति २०६७।१०।१० मा प्रकाशित स्थानीय विकास मन्त्रालयको सूचना)

(ख) कर्मचारी कार्यरत भएको जिल्लामा मृत्यु भएमा मृत्यु दर्ता सम्बन्धमा गरिएको व्यवस्थाः

"अन्य जिल्लाबाट आई कार्यरत रहेको कर्मचारीको कार्यरत रहेको ठाऊँमा निधन हुन गएमा सम्बन्धित कार्यालयले प्रमाणित गरी दिएको आधारमा निजको श्रीमान्/श्रीमतीले वा परिवारका अन्य सदस्यले सूचक भई दरखास्त गरेमा व्यक्तिगत घटनाहरु दर्ता गरिदिने । मृतकको स्थायी बसोबास गरेको नगरपालिका वा गाऊँ विकास समितिमा सबै विवरण खोली जानकारी दिनुपर्नेछ, जानकारी प्राप्त गर्ने स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले पनि रेकर्ड राखि सो को जानकारी यस मन्त्रालयमा पठाईदिने" ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०५९/६/२३ को परिपत्र)

(ग) विदेशी नागरिकको मृत्यु दर्ता गर्ने सम्बन्धमा

क. अस्पताल वा प्रहरी प्रतिवेदन,

ख. सम्बन्धित देशको राजदूतावासको सिफारिस वा कुनै कार्यालय वा योजनामा कार्यरत रहेको भए प्रमुखको रितपूर्वकको पत्र ।

माथि उल्लिखित प्रमाणहरु पेश गरी घटना घटेको गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकामा घटना दर्ता गर्न सकिनेछ ।

ग. विशेष परिस्थितिमा घट्न गएका घटना स्थान अनुसार दर्ता गर्न असुविधा पर्न आएमा काठमाडौं महानगरपालिका स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालयमा दर्ता गर्न सकिनेछ ।

(घ) मृत्यू दर्ता प्रमापत्रमा स्थानीय निकायका पदाधिकारी सुचक बसिदिने सम्बन्धमा :

प्रस्तुत विषयमा काठमाडौं जिल्ला का.म.पा. २४ वडाहरु निवेदिका इश्वरी श्रेष्ठको फूफू नाता पर्ने शारदा देवी श्रेष्ठको मृत्यू दर्ता प्रमाण पत्र माग भएको विषयमा मृतकको नजिकको नातेदार कोही नभएको अवस्थामा मात्र काठमाडौं म.पा. प्रमूख तथा कार्यकारी अधिकृत सूचक वस्ने व्यवस्था भएकोले पदिय दायित्व निर्वाह गर्दा नागरिकता नं. उल्ले.ख गरी ल्याप्चे सहिछाप गर्न उपयूक्त नहुने व्यहोरा संघाय मामिला तथा सथानीय विकास मन्त्रालयमा लेखी पठाउने भनि का.म.पा.को मिति २०७०।१।१३ मा निर्णय भई आएको पत्रको सन्दर्भमा संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयवाट आवश्यक कारवाही हुदाँ मिति २०७०।२।२० मा मनत्रालयवाट निम्नानुसार निर्णय भएकोले जानकारीको लागि अनुरोध छ ।

१) जन्म, मृत्यू तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ४ को उपदफा (४) मा जन्म तथा मृत्यूको सूचना दिनुपर्ने कर्तव्य भएको व्यक्ति नभएको अवस्थामा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकेको व्यक्तिले जन्म तथा मृत्यूको सूचना दिनुपर्ने व्यवस्था भए बमोजिम नेपाल सरकारवाट मिति २०५९।११।२६ मा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकशित गरी गाउँ विकास समितिको हकमा गाउँ विकास समितिको अध्यक्ष वा उपाध्यक्ष र निजहरुको पद रिक्त भएको अवस्थामा गाउँ विकास समितिको सचिव र नगरपालिकाको हकमा नगरपालिकाको प्रमूख वा उपप्रमुख र निजहरुको पद रिक्त भएको अवस्थामा कार्यकारी अधिकृतलाई सूचक तोकेको देखिन्छ ।

२) जन्म, मृत्यू तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ को अनुसूची-२ र ३ ले क्रमशः जन्म तथा मृत्यूको सूचना फारामको ढाँचा तोकेको र उक्त ढाँचामा सूचकको नाम थर, ठेगाना नागरिकता प्रमाणपत्र नम्वर, नागरिकता प्रमाणपत्र जारी भएको मिति र जिल्ला उल्लेख गर्नुपर्नाको साथै दायाँ बाँया औंठाको ल्याप्चे छाप समेत लगाउनु पर्ने देखिन्छ । नेपाल सरकारको उल्लिखित सूचनानुसार सार्वजनिक पदमा बहाल रहेको व्यक्ति जन्म र मृत्यूको सूचक वन्नु पर्ने अवस्थामा जन्म र मृत्यूको सूचना फाराममा निजको नाम थर, पद, दस्तखत, मिति र कार्यालयको छाप लगाउँदा त्यो प्रयाप्त हुने भई व्यवहारिक समेत हुने देखिएको सन्दर्भमा निजहरुको हकमा नाम थर, पद, दस्तखत र मिति उल्लेख गरी कार्यालयको छाप लगाउने ।

(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०७०।२।२२ को परिपत्र)

३. विवाह दर्ता सम्बन्धी

(क) विदेशी नागरिक र नेपाली नागरिक बीच भएको विवाहको दर्ता सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

साविकमा विवाह दर्ता ऐन, २०२८ अनुसार विवाह दर्ता गर्ने अधिकारी (प्र.जि.अ.) द्वारा प्रदत्त प्रमाणपत्रको आधारमा मात्र स्थानीय पन्जिकाधिकारिले विवाह दर्ता गरि प्रमाणपत्र दिने व्यवस्था भएकोमा मिति २०७५।०५।०१ गते देखि कार्यान्वयनमा आएको मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, २०७४ जारी भएपछिविवाह दर्ता ऐन, २०२८ खारेज भएकोले मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, २०७४ मा भएको प्रावधान अनुसार गर्नुपर्ने ।

(ख) बहुविवाह तथा बाल विवाह दर्ता गर्ने सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयबाट प्राप्त राय :

(१) "सम्वत २०७५ साल भाद्र १ गतेबाट लागू हुने मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन (यसपछि अपराध संहिता भनिएको) २०७४ को दफा १७३ ले बाल विवाह र दफा १७५ ले बहुविवाह स्वतः बदर हुने व्यवस्था गरेको सन्दर्भमा जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ (यसपछि ऐन भनिएको) बमोजिम बाल विवाह तथा बहुविवाहको घटना दर्ता गर्न मिल्ने वा नमिल्ने भन्ने सम्बन्भमा हाल प्रचलित मुलुकी ऐन तथा आगामी भाद्र १ गतेबाट लागू हुन लागेको अपराध संहिताले बाल विवाह तथा बहुविवाहको सम्बन्धमा गरेको कानूनी व्यवस्थालाई नै हेर्नुपर्ने हुन्छ । मुलुकी ऐनको विहावरी महलको २ नं. ले बीस वर्ष नपुगी भएको

विवाहमा सजायको व्यवस्था गरी त्यसरी बाल विवाह भएको अवस्थामा सन्तान जन्मिसकेका रहेनछ भने बीस वर्ष उमेर पुगेपछि मञ्जुरी नगरे त्यस्तो विवाह बदर गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ । उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाले बाल विवाहमा सजाय हुने व्यवस्था गरे पनि भइसकेको बालविवाह स्वतः बदर (ब्द प्लष्तप्य खयष्म) हुने व्यवस्था नगरी पक्षले चाहेमा बदर गराउन सक्ने (खयष्मबदभि) सम्मको व्यवस्था गरेको छ । यसैगरी मुलुकी ऐन, विहावरी महलको १० नं. ले बहुविवाहलाई अपराध घोषित गरी सजाय हुने व्यवस्था गरेको छ । बहुविवाह भइसकेको अवस्थामा त्यस्तो बहुविवाहलाई मान्यता दिएको देखिन्छ । हालसम्मको उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाले बाल विवाह तथा बहु विवाह स्वतः बदर हुने व्यवस्था नगरेको कारणले जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने ऐन, २०३३ को दफा ५ बमोजिम दर्ता गरी दफा ६ बमोजिमको दर्ता प्रमाणपत्र दिने अभ्यास रहिआएको छ र सोही कानूनी सन्दर्भमा यस मन्त्रालयबाट मिति २०५५/१/१८ मा तहाँ मन्त्रालयलाई बाल विवाह तथा बहुविवाह दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिने सम्बन्धी कानूनी राय दिएको देखिन्छ ।

बाल विवाह तथा बहुविवाहको हालको कानूनी व्यवस्था र मान्यतालाई संवत् २०७५ साल भाद्र १ गतेबाट लागू हुन लागेको अपराध संहिताले सोही रुपमा निरन्तरता नदिई सो संहिताको दफा १७३ को उपदफा (२) ले बीस वर्ष नपुगी भएको विवाहलाई कानूनी मान्यता प्रदान गरेको देखिदैन । त्यस्तो बाल विवाह स्वतः बदर हुने व्यवस्था गरेको छ । यसैगरी सोही संहिताको दफा १७५ को उपदफा (५) ले बहुविवाह स्वतः बदर हुने व्यवस्था गरेको सन्दर्भमा बाल विवाह र बहुविवाह सम्बन्धी कानूनी दृष्टिकोण र मान्यता नै परिवर्तन भएको देखिन्छ । बाल विवाह र बहुविवाहको कानूनी अस्तित्वलाई सो संहिताले स्वीकार नगरी स्वतः बदर हुने भनी स्पष्ट गरिसकेपछि त्यस्तो कथित बाल विवाह र बहुविवाहको घटनालाई मान्यता दिने गरी जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ बमोजिम दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिन मिल्ने अवस्था देखिन आउँदैन । बाल विवाह र बहुविवाहलाई दण्डनीय मात्र नबनाई सो को कानूनी अस्तित्वलाई नै संहिताले स्वतः बदर हुने विषयको रुपमा किटान गरिसकेपछि त्यस्तो विषयको कानूनी अस्तित्वलाई जगाउने र स्वीकार गर्ने गरी सो ऐनको प्रयोग गर्न मिल्ने देखिदैन । यस अवस्थामा त्यस्तो घटनाको सन्दर्भमा सो ऐनको दफा ५ बमोजिम दर्ता गरी दफा ६ बमोजिम प्रमाणपत्र दिन मिल्ने देखिदैन ।

सम्वत २०७५ साल भाद्र १ गते उप्रान्त हुने बाल विवाह र बहुविवाहको घटनाको सम्बन्धमा कसैले कुनै सूचना दिएमा त्यस्ता घटनाको छुट्टै अभिलेख राखी तत्सम्बन्धमा प्रचलित कानून बमोजिमको निकाय वा अधिकारी समक्ष आवश्यक कारवाही चलाउन स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले सूचना दिन वा लेखी पठाउनसम्म सक्ने हुँदा सो हदसम्मको कामकारवाही गर्न सकिने ।"

(कानून,न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयको च.नं.६ मिति २०७५।०४।२९ बाटप्राप्त राय)

(२) "तहाँ मन्त्रालयबाट माग भई आएको पहिलो प्रश्नको सम्बन्धमा हेर्दा, मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा १७३ को उपदफा (१) मा बीस वर्ष नपुगी कसैले विवाह गर्न वा गराउन हुँदैन भन्ने व्यवस्था गरेको छ भने सोही दफाको उपदफा (२) बमोजिम बीस वर्ष नपुगी भएको विवाह स्वतः बदर हुने देखिन्छ । त्यसैगरी मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा (७०) को खण्ड (घ) मा महिला र पुरुष बीच विवाह हुने उमेर बीस वर्ष पूरा भएको हुनुपर्ने रहेको छ। बीस वर्ष उमेर पूरा नहुँदै विवाह गरेको परिणमस्वरुप वा अविवाहित अवस्थामा नै बच्चा जन्मिएमा जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३

बमोजिम त्यस्ता बच्चाको जन्म दर्ता गर्न मिल्ने वा नमिल्ने सम्बन्धमा मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा ७५ मा "दफा ७२ बमोजिम विवाह बदर भएमा वा दफा ७३ बमोजिम विवाह बदर गराएमा त्यस्तो विवाहबाट जन्मिसकेको वा दफा ७४ को उपदफा (२) को अवस्थामा जन्मिएको शिशुको कानून बमोजिमको हकमा कुनै असर पर्ने छैन" भन्ने व्यवस्था रहेकोले बीस वर्ष उमेर पूरा नहुँदै भएको विवाहको परिणामस्वरुप वा अविवाहित अवस्थामा नै जन्मिएका शिशुको जन्म दर्ता गर्न बाधा परेको देखिएन।

नेपालको संविधानको धारा ३९ को उपधारा (१) मा "प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो पहिचानसहित नामाकरण र जन्मदर्ताको हक हुनेछ" भनी उल्लेख गरेको छ । मौलिक हकको रुपमा रहेको उक्त संवैधानिक अधिकारलाई राज्यका सबै निकायबाट कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ । जन्मदर्ताको प्रमाणपत्र बालबालिकाको पहिचान तथा हक अधिकारसँग सम्बन्धित विषय भएकोले कानूनमा कुनै द्विविधा वा अस्पष्टता देखिएको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सर्वोत्तम हित, हक र अधिकारलाई केन्द्रमा राखी अर्थ गर्नुपर्ने हुँदा नेपालको संविधानको धारा ३९ को उपधारा (१) तथा मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा ७५ अनुसार आमा र बाबुको उमेर बीस वर्ष नभएको अवस्थामा जन्मिएको बच्चा र विवाह भइनसकेको अवस्थामा जन्मिएको बच्चाको जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ५ बमोजिम जन्म दर्ता गरी सोही ऐनको दफा ६ बमोजिमको प्रमाणपत्र दिन नमिल्ने भनी अर्थ गर्न नमिल्ने ।

अब, दोस्रो प्रश्नको सन्दर्भमा यस मन्त्रालयको च.नं. ६, मिति २०७५/०४/२९ को पत्रबाट सम्वत् २०७५ साल भाद्र १ गते देखि बाल विवाह तथा बहुविवाहको घटनालाई दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिन नमिल्ने राय दिइसकेको अवस्था छ । सम्वत् २०७५ साल भाद्र १ गते भन्दा अगावै भएको बहुविवाह वा बीस वर्ष उमेर पूरा नहुँदै भएको विवाहको घटना साविक बमोजिम दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिन मिल्ने वा नमिल्ने सम्बन्धमा हेर्दा, साविक मुलुकी ऐन विहावरी महलको २ नं मा विहावरी गर्दा महिला र पुरुषको उमेर बीस वर्ष नपुगी विहावरी गर्न गराउन हुदैंन भनी विवाहको उमेर बीस वर्ष राखेको पाइन्छ । सोही नं. को देहाय ९ मा "लोग्ने मानिस वा स्वास्नी मानिस मध्ये कसैको उमेर बीस वर्ष नपुगी विवाह भएको रहेछ र सन्तान पनि जन्मेका रहेनछन् भने बीस वर्ष उमेर नपुगी विवाह भएकोले बीस वर्ष उमेर पुगेपछि मञ्जुरी नगरे त्यस्तो विवाह बदर गर्न पाउँछ" भन्ने व्यवस्था राखी बीस वर्ष भन्दा कम उमेरमा भएको विवाहलाई बदरयोग्य विवाहको कोटीमा राखेको र बीस वर्ष उमेर पूरा भएपछि मञ्जुर भएमा त्यस्तो विवाह सदर हुने व्यवस्था रहेको पाइन्छ ।

त्यसैगरी बहुविवाहको सन्दर्भमा साविक मुलुकी ऐन, विहावरीको महलको १० नं. मा बहुविवाह गर्नेलाई सजायको व्यवस्था गरिएको छ भने स्वतः बदर वा बदरयोग्य के हुने भन्ने विषयमा मौन रहेको पाइन्छ ।

बाल विवाह वा बहुविवाहलाई साविक मुलुकी ऐनले स्वतः बदरको कोटीमा नराखेको कारण नै सम्वत् २०७५ साल भाद्र १ गते अगाडिसम्म त्यस्ता विवाह जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ बमोजिम दर्ता हुँदै आइरहेको पाइन्छ । साविकको मुलुकी ऐनलाई मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४ समेत कार्यान्वयनमा आउँदा खारेज भएको सन्दर्भमा नेपाल कानून व्याख्या सम्बन्धी ऐन, २०१० को दफा ४ को खण्ड (ख) मा "यसरी खारेज भएको ऐनको अघि चालू भएको कुरा वा सो बमोजिम रित पुऱ्याई अघि नै गरिएको कुनै काम वा भोगिसकेको सजायलाई असर पार्दैन" भन्ने व्यवस्था भएकोले साविक मुलुकी ऐन खारेज हुनु अगाडि भएका बहुविवाह तथा बाल विवाह दर्ता नभएको अवस्थमा पनि स्वतः बदर हुने देखिदैन ।

त्यसैगरी साविकको मुलुकी ऐन बमोजिम भए गरेका कार्यलाई केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ को दफा ३९ को उपदफा (३) ले बचाउ समेत गरेको देखिदा साविकको मुलुकी ऐनले बहुविवाह र बाल विवाहलाई स्वतः बदर नमानी बदरयोग्य विवाहको श्रेणीमा राखी यस्ता विवाह जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ बमोजिम दर्ता हुँदै आएकोले मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४ ले बहुविवाह र बाल विवाहलाई स्वतः बदरको श्रेणीमा राखी उक्त ऐन लागू भएको मिति २०७५/०५/०१ देखि त्यस्ता विवाह दर्ता गर्न नमिल्ने भए पनि हालको कानून लागू हुने मिति २०७५ साल भाद्र १ गते भन्दा अगाडि भएका बहुविवाह वा बीस वर्ष नपुग्दै भएका विवाहको घटनालई साविक बमोजिम सम्वत् २०७५ साल भाद्र १ गते भन्दा अगाडि यस्ता विवाह भएको हो भन्ने प्रमाणित भएमा दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिन मिल्ने देखिने ।"

(संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको च.४८ मिति २०७५।०७।०७ को प्राप्त पत्रानुसार कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयको च.नं.१८ मिति २०७५।०६।२४ बाट प्राप्त राय)

(ग) वेपत्ता भएका नागरिकको विवाह दर्ता गर्ने सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

महादेवस्थान गाऊँ विकास समिति, वडा नं. ७ काठमाडौं बस्ने कमला थान्सुहाङ्गले मिति २०५७/१/१० मा निश्चल नकर्मीसँग विवाह भएको तर स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालयमा विवाह दर्ता नभईसकेको अवस्थामा नै पनि निश्चल नकर्मीलाई राज्यद्वारा वेपत्ता पारिएको हुँदा श्रीमान्को अनुपस्थितिमा एक्लै विवाह दर्ता गरी पाउन स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालय, महादेवस्थान गा.वि.स.मा निवेदन दर्ता गर्नु भएको र उक्त पञ्जिकाधिकारीको कार्यालयबाट राज्यद्वारा वेपत्ता पारिएका नागरिकहरुको विवाह दर्ता गराउनको लागि निर्देशन माग गरी यस मन्त्रालयमा पत्र पठाएकोमा कारवाही हुँदा राज्यद्वारा वा अन्य संघसंगठनहरुबाट वेपत्ता पारिएका नागरिकहरुको हकमा विवाह दर्ता गराउँदा देहायको प्रकृया पुऱ्याई पति वा पत्नीमध्ये कुनै एक पक्ष उपस्थित भई विवाह दर्ता गराउन सक्ने गरी स्थानीय पञ्जिकाधिकारीहरुलाई निर्देशन दिने गरी नेपाल सरकार (सचिवस्तर) बाट मिति २०६४/६/२८ मा निर्णय भएको ।

(१) राज्यद्वारा वा अन्य संघ संगठनद्वारा वा अन्य कुनै समूहद्वारा वेपत्ता पारिएको व्यक्तिको वैवाहिक सम्बन्ध भएको भन्ने विषयमा स्थानीय ठेगानामा (सूचक बसोबास गर्ने वडा) ना.प्र.प.नं., जारी मिति र जारी भएको जिल्ला समेतको विवरण खुलेको कम्तीमा ५ जनाको सर्जमिन मुचल्का र वेपत्ता पारिएका वा भएका पुरुषको श्रीमती सूचक भएको अवस्थामा उक्त मुचुल्कामा निज सूचकका सासु वा ससुरा वा देवर वा जेठाजु भएमा निजहरुमध्ये १ जना उक्त सर्जमिन मुचुल्कामा समावेश गर्ने ।

(२) राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग वा नेपाल सरकार गृह मन्त्रालय वा जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट वेपत्ता पारिएको भन्ने प्रमाणको कागजातहरु समावेश हुनुपर्ने ।

(घ) पतिले विवाह दर्ता गर्न ईन्कार गरेमा विवाह दर्ताको लागि गरिएको अवस्थाः

मोरङ्ग जिल्ला, कदमाह गा.वि.स., वडा नं. ८ बस्ने शुशिला मण्डलले मिति २०६०।१।१ मा यस कार्यालयमा निवेदन पेश गर्नु भए अनुसार निजका पति प्रकाश मण्डलले निज निवेदकलाई खान लाउन नदिई कुटपिट गरी घरबाट निकाला गरि दिएको र निज श्रीमान् श्रीमतीबाटनिर्मला मण्डल गनगाई नामकी छोरीको जन्म भई स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालय कदमाहबाट जन्म दर्ता समेत भईसकेको। निज निवेदक शुशिला मण्डलले

खान लाउन दिलाई पाउँ भनी मोरङ्ग जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर गर्दा सो अदालतबाट निज प्रकाश मण्डलले निज निवेदकलाई श्रीमती नाता कायम गरी खान लगाउन बापत वार्षिक रु. ८,०००।- दिने गरी फैसला समेत भएको संलग्न कागजातबाट देखिएको र सोही मुद्दामा विपक्षी प्रकाश मण्डल गनगाई समेत भई उक्त फैसला उपर पुनरावेदन परी पुनरावेदन अदालतबाट पनि शुरु अदालतकै फैसलालाई सदर गरेको सक्कल कागज प्रमाणहरुबाट देखिन्छ । निज शुशिला मण्डल र प्रकाश मण्डलको विवाह दर्ता गराउने सिलसिलामा एकतर्फी शुशिला मण्डलको मात्र निवेदनका आधारमा बिवाह दर्ता प्रमाण-पत्र दिन मिल्ने हो, होईन सो सम्बन्धमा निर्देशन पाउन अनुरोध भई आएको विषयमा पेश हुँदा प्रकाश मण्डल गनगाई र शुशिला मण्डल गनगाईको छोरी निर्मला मण्डल गनगाईको मिति ०५४।४।१० मा जन्म भएको भनी जन्म दर्ता प्रमाण-पत्र दिई सकिएकाले उक्त प्रमाण-पत्रले शुशिला मण्डल गनगाईको पति प्रकाश मण्डल गनगाई हो भन्ने पुष्टी भएको र सम्मानित पुनरावेदन अदालतबाट समेत नाता कायम गरिसकेको अवस्थामा सो समेतलाई आधार लिई कैफियत जनाई शुशिला मण्डल गनगाईको निवेदनको आधारमा विवाह दर्ता गरि दिने गरि मिति २०६०।१।२५ को निर्णय भएको ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६०/१/३० को परिपत्र)

४. सम्बन्ध विच्छेद सम्बन्धी

(क) विदेशी अदालतबाट सम्बन्ध विच्छेद भएको आधारमा सम्बन्ध विच्छेदको दर्ता गर्ने सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

सूचक श्री स्वेता कुँवरले पेश गर्नु भएको सम्बन्ध विच्छेदको सूचना फाराम अनुसार श्वेता कुवँर र ज्योतीप्रसाद धितालको बीचमा मिति २०६०/१०/२७ मा विवाह भएको र District Court Dougles County, Colorado मा २२ जनवरी २००९ मा सम्बन्ध विच्छेद भएकोमा विदेशी अदालतको आदेश अनुसार भएको सम्बन्ध विच्छेदको घटना दर्ता गर्न मिल्ने वा नमिल्ने भनी निर्देशन माग भई आएको सन्दर्भमा आवश्यक कारवाही हुँदा जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ४ को उपदफा (२) मा "व्यक्तिगत घटना नेपाल राज्यबाहिर घटेको भए उपदफा (१) बमोजिम सो घटनाको सूचना दिनुपर्ने कर्तव्य भएको व्यक्ति नेपाल राज्यमा आएपछि निजले साठी दिनभित्र सूचना दिनुपर्नेछ" भनी उल्लेख भएको र "राज्य बाहिर" भन्नाले विदेश जनाउने हुँदा नेपालसँग दौत्य सम्बन्ध कायम भएका मुलुकका अदालतले गरेको सम्बन्ध विच्छेदको फैसलालाई आधार मानि जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ५ को उपदफा (२) बमोजिम स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले घटना दर्ता गरी सम्बन्धितलाई प्रमाण-पत्र दिन सकिने भनी नेपाल सरकार (सचिवस्तर) बाट मिति २०६६/८/४ मा निर्णय भएको ।

(ख) सम्बन्ध विच्छेदको घटना दर्ता गर्ने स्थानको सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

का.म.पा. ३० मा डेरा गरी बस्ने श्रीमती जुना राउत (कार्की) र कीर्तिपुर न.पा., वडा नं. २ डेरा गरी बस्ने रमेश कार्की बीच भएको सम्बन्ध विच्छेदको घटना दर्ता गर्ने स्थानको सम्बन्धमा आवश्यक कारवाहीको लागि पेश भएकोमा भई आएको नीति निर्देशन अनुरुप गर्ने गराउने गरी पठाउने भन्ने निर्णय भएको हुँदा गृह मन्त्रालयको च.नं. १११, मिति ०४७/५/१३ को पत्रबाट "गाऊँ समिति वा नगरपालिकाको क्षेत्रको ठेगाना (वतन) राखि नागरिकता लिएको व्यक्तिले घटना दर्ता गराउन आएमा जुन गाऊँ विकास समिति वा नगरपालिकामा स्थायी बसोबास गारी आएको हो सोही गाऊँ विकास समिति वा नगरपालिकामा घटना दर्ता गराउनु पर्दछ ।" भनी सबै जि.वि.स.हरुमा परिपत्र भईसकेको तथा च.नं. २६७, मिति २०५९/१०/१३ को पत्रबाट यस मन्त्रालयबाट "सम्बन्ध विच्छेद घटना दर्ता गर्ने बारे अदालतको फैसलाको आधारमा पुरुषतर्फको स्थायी ठेगाना भएको गा.वि.स./न.पा. मा उक्त घटना दर्ता गर्ने" भनी स्पष्ट गरी पठाइएको ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६१/४/१२ को पत्र)

(ग) सम्बन्ध विच्छेदको घटना दर्ता गर्ने अवधी र दस्तुर जरिवाना सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

का.म.पा.२९ बस्ने अनुपकुमारसिंह र सपना सिंह बीच सम्बन्ध विच्छेद सम्बन्धी कारवाहीमा काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०६०।११।१४ को फैसला बमोजिम ३५ दिनभित्र पुनरावेदन जाने भनी दिएको आदेश अनुसार उक्त घटना दर्ता गर्न मिल्ने वा नमिल्ने भनी जिल्ला विकास समितिको कार्यालय काठमाडौंबाट मिति २०६०।१२।४ को पत्रबाट निर्देशनको लागि माग भएकोमा "जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ५ को उपदफा (२)बमोजिम अदालतको फैसला समेत हेरी, पुनरावेदनको म्याद पर्खन पर्ने व्यवस्था कानुनमा भएको पाइएन र त्यसैगरी दस्तुर नलाग्ने भन्ने पनि व्यवस्था नभएकोले अदालतबाट फैसला भएको मितिलाई घटना घटेको मिति मानी ३५ दिनभित्र निःशुल्क र३५ दिनपछी नियमानुसारको दस्तुर लिई घटना दर्ता गर्न सकिने भनी मिति २०६०।१२।११ मा निर्णय भएकोले निर्णय अनुसार गर्नु हुन" जिल्ला विकास समितिको कार्यालय काठमाडौंलाई निर्देशन दिई पठाइएको ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयकोमिति २०६०/१२/११ को पत्र)

५.<u>बसाईं सराई दर्ता सम्बन्धी</u>

(क) बसाई सराई दर्ता र अस्थायी बसोबास गरेका व्यक्तिहरुको व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धमा गरिएको व्यवस्था :

व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने ऐन, २०३३ को दफा २ (ख) अनुसार बसाई सराई भन्नाले "६ महिनाभन्दा बढी अवधिको लागि नेपाल अधिराज्यभित्र एक गाऊँ विकास समिति वा नगरपालिका क्षेत्रबाट अर्को गाऊँ विकास समिति वा नगरपालिका क्षेत्रमा वा विदेशमा बसाई सरी जाने वा विदेशबाट बसाईसरी आउने कार्यलाई सम्झनु पर्छ" भनी बसाई सराईको परिभाषा गरेको छ । साथै उक्त ऐनमा कुनै एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा बसाई सराई गरी जानको लागि घरजग्गा लगायतका अचल सम्पत्ति नै भएको हुनुपर्ने कतै उल्लेख भएको

देखिँदैन । अतः आफ्नो क्षेत्रमा घटेका घटना दर्ता गर्नुपर्ने कर्तव्य स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको भएको हुँदा त्यहाँबाट निर्देशन माग भएको सम्बन्धमा देहाय अनुसार घटना दर्ता गरिदिने व्यवस्था छ ।

(१) अन्यत्र जिल्लाबाट बसाई सराई दर्ता प्रमाण-पत्र लिएर आएका र स्थायी घरजग्गा नभई अस्थायी रुपमा बसोबास गरिरहेकाहरुको हकमा सम्बन्धित गा.वि.स./न.पा.ले आफ्नो क्षेत्रमा त्यस्ता अस्थायी बसोबास गरेका परिवारहरुको लगत राखि अन्यत्र जिल्लाबाट ल्याएको बसाई सराई दर्ता प्रमाण-पत्र र नागरिकताको आधिकारिकता एकीन गरी नेपाली नागरिक ठहरिएमा तिनीहरुको व्यक्तिगत घटना दर्ता गरिदिने ।

(२) विभिन्न कारणबाट अन्यत्र जिल्लाबाट त्यस जिल्लाको गा.वि.स./न.पा. क्षेत्रमा अस्थायी बसोबास गरी बसेका नेपाली नागरिकहरुको हकमा नगरपालिका/गा.वि.स.स्तरमा लगत कायम गरी त्यस्ता परिवारका बालबालिकाहरुको जन्म दर्ता गरिदिने ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६३/४/२६ को परिपत्र)

६. <u>विविध</u>

(क) बहालवाला कर्मचारीको व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धमा भएको व्यवस्था :

(१) "अन्यत्र जिल्लाबाट आएका कर्मचारीहरुको व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धमा कर्मचारी आफु बहाल रहेको जिल्लामा बसोबास गरेको नगरपालिका वा गाऊँ विकास समितिमा घटना दर्ता गर्न

सकिनेछ । तर निजको स्थायी बसोबास गरेको नगरपालिका वा गाऊँ विकास समितिमा सबै विवरण खोली जानकारी दिनुपर्नेछ, यसरी जानकारी प्राप्त गर्ने स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले पनि रेकर्ड राखि सो को जानकारी यस पञ्जिकरण महाशाखामा दिनुपर्नेछ" भनी गृह मन्त्रालयबाट च.नं. १११, मिति २०४७/५/१३ मा ७५ वटै जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरुमा परिपत्र भईसकेकोले सोही अनुसार गरी यस मन्त्राललयलाई जानकारी पठाईदिने ।"

(२) "अन्य जिल्लाबाट आई कार्यरत रहेको कर्मचारीको कार्यरत रहेको ठाउँमा निधन हुन गएमा सम्बन्धित कार्यालयले प्रमाणित गरिदिएको आधारमा निजको श्रीमान/श्रीमतीले वा परिवारका अन्य सदस्यले सूचक भई दरखास्त गरेमा व्यक्तिगत घटनाहरु दर्ता गरिदिने । मृतकको स्थायी बसोबास गरेको नगरपालिका वा गाऊँ विकास समितिमा सबै विवरण खोली जानकारी दिनुपर्नेछ, जानकारी प्राप्त गर्ने स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले पनि रेकर्ड राखि सो को जानकारी यस मन्त्रालयमा पठाईदिने ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०५९/६/२३ को परिपत्र)

(ख) व्यक्तिगत घटना दर्ताका अभिलेखहरु व्यवस्थित गरी राख्ने सम्बन्धमा गरिएको व्यवस्थाः

(१) गाऊँ विकास समिति र नगरपालिका स्थित स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालयबाट दर्ता गरिएका व्यक्तिगत घटनाका सूचना फारामहरु वि.सं. २०५८ वैशाखदेखि जिल्ला विकास समितिको कार्यालयमा अर्को व्यवस्था नभए सम्मको लागि व्यवस्थित गरि सुरक्षित किसिमले राख्न निर्देशन भए बमोजिम सुरक्षित किसिमले राखिएको नै होला ।

यस मन्त्रालयबाट समय समयमा विभिन्न जिल्ला विकास समितिको कार्यालयमा गरिएको अनुगमनको क्रममा केही जिल्लाका गा.वि.स./न.पा.हरुबाट उक्त सूचना फारामहरु जिल्ला विकास समितिको कार्यालयमा प्राप्त हुन नसकेको जानकारी प्राप्त हुन आएकोले यस मन्त्रालयको ध्यानाकर्षण भएको छ । व्यक्तिगत घटना दर्ताका सूचना फारामहरु नागरिकका व्यक्तिगत अभिलेख भएकोले तिनलाई सुरक्षित किसिमले राखी आवश्यक परेको समयमा उक्त सूचनाहरु कानूनी रुपमा नै उपलब्ध गराउनुपर्ने अवस्था हुन सक्ने भएकोले उक्त सूचना फारामहरुलाई सबै गाऊँ विकास समिति/नगरपालिकाहरुबाट संकलन गरी सुरक्षित किसिमले राख्न यस मन्त्रालयको च.नं. १६७, मिति २०६०/८/१८ को परिपत्र अनुसार गर्ने गराउने व्यवस्था मिलाउने ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६६/६/२७ को परिपत्र)

(२) व्यक्तिगत घटना दर्ता कार्यक्रमतर्फ २०५८ वैशाखपछि गाऊँ विकास समिति र नगरपालिकाहरुमा दर्ता भई जिल्ला विकास समितिमा प्राप्त हुन आएका सूचना फारामहरुलाई अर्को व्यवस्था नभएसम्म जिल्ला विकास समितिमा नै राख्ने निर्देशन भए अनुसार व्यवस्थित र सुरक्षित रुपले राख्ने काम भएकै होला । भौतिक संरचना नष्ट भएका गाऊँ विकास समितिहरु लगायत प्रतिलिपिको आवश्यकता परेको समयमा ती सूचना फारामहरु खोजतलास गरी उपलब्ध गराउनुपर्ने अवस्था पछिसम्म विद्यमान रहने भएकोले आवश्यकता परेको बखत सजिलो तरिकाले पाउन सकिने गरी सूचना फारामहरुलाई मिति, घटना र गा.वि.स. र न.पा. को क्रम मिलाएर जिल्लामा नै व्यवस्थित गरेर राख्दै जानुपर्ने भएको हुँदा व्यक्तिगत घटना दर्ता कार्यक्रमलाई सहयोग पुऱ्याउने कुनै दातृ संस्था वा कार्यक्रमहरु भएमा उक्त कार्यक्रमबाट र सो नभए जि.वि.स. को आन्तरिक स्रोतबाट समेत व्यवस्था गरी माथि उल्लेख भए अनुसारको क्रम मिलाएर बुक वाइण्डिङ्ग गरी सुरक्षित एवं व्यवस्थित तवरले राख्ने व्यवस्था मिलाउने ।
(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६०/८/१८ को परिपत्र)

(३) अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको प. सं. (३-गृह-५२/०६८/०६९ च नं. २३०८ मिति २०६९/२/२६ को पत्र अनुसार "निवेदिका ईश्वरी शर्मा नेपालले विरगञ्ज उ.म. न.पा.को कार्यालयका पंजिकाधिकारी समेतका उपर पदीय दुरुपयोग गरी अड्डामा रहेका कागजात लोप गरी प्रमाण कागज गायव गरेकोमा कारवाही गरी पाऊँ भनी यस आयोग समक्ष दिनुभएको निवेदन माथि आयोगबाट अनुसन्धान हुँदा जनतालाई हरेक काममा अति आवश्यक पर्ने जन्म/मृत्यु दर्ता तथा विवाह दर्ता जस्ता विषयहरु पंजिकरण भएका अभिलेख खोजि भएका बखत फेला पर्न नसकेको भन्ने कुरालाई राम्रो मान्न नसकिने हुँदा जनतासंग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धि विवरणहरु अद्यावधिक रुपमा दुरुस्त राखि खोजि भएका बखत सहज रुपमा फेला पार्न सक्ने गरी व्यवस्थित गरी राख्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउन

सबै स्थानीय निकायहरुलाई निर्देशन दिनु भनी श्री सचिव स्थानीय विकास मन्त्रालयलाई लेखी पठाउन आयोगबाट निर्णय भएको हुँदा सोही अनुसार गर्नु गराउनुहुन निर्णयानुसार अनुरोध छ ।"भनी लेखी आएकोले व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धी जनतासंग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने कागजात सहजरुपमा फेला पार्न सक्ने गरी व्यवस्थित रुपमा राख्ने व्यवस्था गर्न गराउन सबै स्थानीय पंजिकाधिकारीहरुलाई जानकारी दिनुहुन निर्णय अनुसार अनुरोध छ ।
(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको च.नं. ७६१, मिति २०६९।३।१२ को परिपत्र)

(ग) कुन मितिदेखि घटेका व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धमा गरिएको व्यवस्थाः

पञ्जिकरण कार्यक्रम अन्तर्गत कुनै पनि व्यक्तिको जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद र बसाई सराई सम्बन्धी घटनाको दर्ता जन्म, मृत्यु तथा अन्य घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ (संशोधन सहितको) र जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ ले निर्दिष्ट गरेको व्यवस्था अनुरुप गर्नुपर्ने कुरा तहाँ पनि विदितै छ । उक्त ऐन नेपाल अधिराज्यका विभिन्न जिल्लाहरुमा पटक पटक गरी लागू भएको हुँदा जुन जिल्लामा जुन मितिमा सो ऐन लागू भएको छ, सोही मितिदेखिको मात्र घटना दर्ता गर्नुपर्ने हुन्छ । तर कतिपय स्थानीय पञ्जिकाधिकारीहरुले आफ्नो जिल्लामा सो ऐन लागू हुनुभन्दा अगाडी घटेको घटना समेत दर्ता गर्ने गरिएको देखिएकोले यसबाट कानूनी समस्या समेत उत्पन्न भैरहेको छ । अतः जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ (संशोधन सहितको) जुन मितिमा आफ्नो जिल्लामा लागू भएको छ, सो मितिदेखि घटेको घटना मात्र दर्ता गराउने व्यवस्था गराउन हुन आदेशानुसार त्यहाँको ध्यान आकृष्ट गराईएको छ । यसरी नै स्थानीय पञ्जिकाधिकारीहरुले आफ्नो नाम बुझिने गरी दस्तखत नगरेको र कसैले छाप समेत स्पष्ट नलगाएको देखिंदा कानून तथा न्याय मन्त्रालयबाट त्यस्ता प्रमाण-पत्रलाई अंग्रेजीमा रुपान्तरण गर्न कठिनाई भैरहेको बुझिदा अव उप्रान्त सो सम्बन्धमा पनि स्पष्ट उल्लेख गर्ने व्यवस्था भएको ।
(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति२०५४/१०/२४ को परिपत्र)

(घ) सशस्त्र द्वन्द्व तथा विविध कारणबाट आन्तरिक रुपमा विस्थापित भएका व्यक्तिहरुको व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

विगतमा राज्यमा उत्पन्न सशस्त्र द्वन्द्व तथा विविध कारणबाट आन्तरिक रुपमा विस्थापित भई बाह्य जिल्लाबाट काठमाडौं आश्रय लिई अस्थायी बसोबास गर्दै आएका व्यक्तिहरुको सन्तानको जन्म दर्ता लगायत अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता हाल अस्थायी रुपमा बसोबास गरेको स्थानबाट गर्न सकिने वा नसकिने निर्देशन माग भई आएकोमा सो सम्बन्धमा कारवाही हुँदा नेपाल सरकार (मा.मन्त्रिस्तर) को मिति २०६४/३/२५ को निर्णयानुसार द्वन्द्व वा अन्य कारणबाट आन्तरिक रुपमा विस्थापित भएका व्यक्तिहरुलाई एक जिल्लाबाट अर्को जिल्लामा विस्थापित भएका व्यक्ति वा निजमा आश्रित परिवार द्वन्द्व वा अन्य कारणबाट विस्थापित भई आएको भनी जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट भएको सिफारिसको आधारमा बसाई सराईको हकमा स्थानीय आदिवासी/जनजाति समुदायको हक अधिकारमा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी हाल अस्थायी बसोबास गरेको स्थानको स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालयबाट व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्न सकिने गरी निर्णय भएको ।
(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६४/४/१० को परिपत्र)

(ङ) जन्म तथा मृत्युको सूचना दिनुपर्ने कर्तव्य भएका व्यक्ति नभएकाको जन्म र मृत्युको सूचना दिने सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाः

नेपाल सरकारले जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ४ को उपदफा (४) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी सोही ऐनको दफा ४ को उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिम जन्म तथा मृत्युको सूचना दिने व्यक्तिको रुपमा देहायको व्यक्तिलाई तोकेको छ :

(१) गाऊँ विकास समितिको क्षेत्रभित्रको व्यक्तिको हकमा सम्बन्धित वडा सदस्यको सिफारिसको आधारमा सम्बन्धित गाऊँ विकास समितिको अध्यक्ष वा उपाध्यक्ष र निजहरुको पद रिक्त भएको अवस्थामा गाऊँ विकास समितिको सचिव ।

(२) नगरपालिकाको क्षेत्रभित्रको व्यक्तिको हकमा सम्बन्धित वडा सदस्को सिफारिसको आधारमा सम्बन्धित नगरपालिकाका प्रमुख एवं उपप्रमुख र निजहरुको पद रिक्त भएको अवस्थामा सम्बन्धित वडा सचिवको सिफारिसको आधारमा कार्यकारी अधिकृत र वडा सचिवको व्यवस्था नभएको नगरपालिकाको हकमा कार्यकारी अधिकृत

(नेपाल राजपत्र खण्ड ५२ संख्या ४७, भाग ३ मिति २०५९/११/२६मा
प्रकाशित स्थानीय विकास मन्त्रालयको सूचना)

(च) शरणार्थीहरुको बालबालिकाहरुको जन्म दर्ता सम्बन्धमा भएको व्यवस्था :

(१) तिब्बती शरणार्थीहरुको जन्म दर्ता गर्ने सम्बन्धमा :

तिब्बती शरणार्थी परिचय-पत्र पाईसकेका तिब्बती शरणार्थीहरुको परिचय-पत्रमा उल्लिखित नाबालक सन्तानहरु तथा बाबु आमाले परिचय-पत्र पाईसकेपछि जन्म भएका निजका सन्तानहरुको लगत राख्न स्थानीय विकास मन्त्रालयले स्थानीय पञ्जिकाधिकारीहरुको कार्यालयलाई निर्देशन दिने भनी नेपाल सरकार (मं.प.) बाट मिति २०६०/६/२६ मा निर्णय भएको हुँदा देहाय अनुसारका स्थानीय पञ्जिकाधिकारीहरुलाई निर्णयानुसार लगत राख्न लगाई सो को एकप्रति सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालय र एकप्रति यस मन्त्राललयमा उपलब्ध गराई दिने व्यवस्था समेतका लागि निर्देशन दिने व्यवस्था हुन निर्णयानुसार अनुरोध छ भनी गृह मन्त्रालय शरणार्थी मामिला समन्वय सम्बन्धी राष्ट्रिय इकाई सिंहदरवारको *B370/2003* मिति २०६०/६/२९ को पत्रबाट अनुरोध भई आएको सम्बन्धमा पेश हुँदा सोही बमोजिम लगत राखि एकप्रति जिल्ला प्रशासन कार्यालय र एकप्रति गृह मन्त्रालयको सम्बन्धित शाखामा नियमित रुपमा पठाउन स्थानीय पञ्जिकाधिकारीहरुलाई निर्देशन दिने गरी मिति २०६०/७/१६ मा नेपाल सरकार (सचिवस्तर) बाट निर्णय भएको छ ।

तिब्बती शरणार्थीहरु रहेका जिल्लाको विवरण :

ताप्लेजुङ्ग, इलाम, संखुवासभा, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, भक्तपुर, ललितपुर, काठमाडौं, रसुवा, सोलुखुम्वु, गोरखा, कास्की, तनहुँ, मनाङ्ग, मुस्ताङ्ग, बाग्लुङ्ग, नवलपरासी, डोल्पा, जुम्ला, हुम्ला र दार्चुला-२१ जिल्ला

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६०/७/२५ को परिपत्र)

(२) भुटानी शरणार्थीहरुको व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धमा :

पूर्वी नेपालको झापा तथा मोरङ्ग जिल्लास्थित विभिन्न सातवटा शरणार्थी शिविरहरुमा र शिविर बाहिर गरी झण्डै एकलाखको संख्यामा रहेका भुटानी शरणार्थीहरुको पहिचान तथा प्रमाणिकरणमा सरलता, शरणार्थीहरु नेपाली समाजमा घुलमिल हुनबाट रोक्न र भुटानमा फर्कने समयमा समेत सजिलोपन आउने कुरालाई दृष्टिगत गरी भुटानी शरणार्थीहरुको विवाहदर्ता, जन्मदर्ता तथा मृत्युदर्ता गरी अभिलेख अद्यावधिक गरी राख्न मनासिव देखिएको भनी लेखिएको गृह मन्त्रालय, शरणार्थी मामिला समन्वय सम्बन्धी राष्ट्रिय इकाईको प.सं. वी/५०२/२००२, मिति २०५९/७/२५ को पत्रका सम्बन्धमा देहाय अनुसार गर्ने गरी नेपाल सरकार (सचिवस्तर) बाट मिति २०५९/८/२० मा निर्णय भएको :

(क) शरणार्थीहरुका बालबालिकाको जन्मदर्ता आवश्यक भएको भन्ने गृह मन्त्रालयको अनुरोधलाई ध्यानमा राखि स्थानीय तहका नगरपालिका तथा गाऊँ विकास समितिहरुमा छुट्टै रजिष्टर राखि तथ्याङ्क प्रयोजनका लागि मात्र त्यस्ता घटना दर्ता गर्ने र सो को छुट्टै निस्सा (घटना दर्ता भएको मिति, व्यक्तिको नाम र दर्ता नम्वर) दिने गरी सहयोग पुऱ्याउन परिपत्र गर्ने भनीश्री ५ को सरकार (मा. मन्त्रिस्तर) को मिति २०५९/९/२३ मा निर्णय भएकोले सोही निर्णयानुसार हुन जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, झापा र मोरङ्गलाई जानकारी दिने ।

(ख) शरणार्थी-शरणार्थीका बीचमा भएको विवाह र शरणार्थीको मृत्युदर्ता सम्बन्धमा स्थानीय तहका नगरपालिका तथा गाऊँ विकास समितिमा छुट्टै रजिष्टर राखि तथ्याङ्क प्रयोजनका लागि मात्र त्यस्ता घटना दर्ता गर्ने र सो को छुट्टै निस्सा (घटना दर्ता भएको मिति, व्यक्तिको नाम र दर्ता नम्वर) दिने गरी सहयोग पुऱ्याउन परिपत्र गर्ने ।

(ग) जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३, जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ र निर्देशिका अनुसार व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्न सम्बन्धित गा.वि.स.का सचिव र नगरपालिकामा खरिदारस्तरका कर्मचारीलाई तोकिएकोले थप व्यवस्था वा अर्को कर्मचारीबाट व्यक्तिगत घटना दर्ताको काम गराउन आवश्यक नभई उपरोक्त कर्मचारीबाटै सम्बन्धित गाऊँ विकास समिति/नगरपालिका क्षेत्रभित्रका शरणार्थीहरुको जन्म, विवाह र मृत्यु दर्ताको नं. १, २ अनुसार अभिलेख निस्सा दिने ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०५९/९/१७ को पत्र)

(३) भुटानी शरणार्थीको व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धमा:

भुटानी शरणार्थीहरुको व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने विषयमा हालसम्म अन्य कुनै नयाँ नीतिगत निर्णय भइसकेको देखिंदैन । यस विषयमा गृह मन्त्रालय, शरणार्थी मामिला समन्वय सम्बन्धी राष्ट्रिय इकाईबाट अनुरोध भई आए अनुसार गृह मन्त्रालय र स्थानीय विकास मन्त्रालयले समन्वय गरी कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयको समेत राय लिई विभिन्न घटनाहरुको लागि निश्चित

फारामहरु तयार गरी प्रमाणित गर्ने नीतिको तर्जुमा गर्ने भनी स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६३/१/५ को निर्णय अनुसार सैद्धान्तिक सहमति भएको छ । यसलाई निश्चित फारामहरु तयार गरी कानूनी व्यवस्था गर्ने सम्बन्धमा गृह मन्त्रालय र स्थानीय विकास मन्त्रालयका बीचमा समन्वय भई काम कारवाहीको थालनी भैरहेकोले नयाँ नीतिगत निर्णय भई अर्को निर्देशन प्राप्त नभएसम्म २०५९/९/१७ को परिपत्र बमोजिम नै तथ्याङ्क प्रयोजनका लागि छुट्टै रजिष्टरमा दर्ता गरी लगत राख्ने र सो को छुट्टै निस्सा (घटना दर्ता भएको मिति, व्यक्तिको नाम र दर्ता नम्वर) सम्म दिने गरी सहयोग पुऱ्याउने ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६३/४/४ को पत्र)

(छ) बैशाख १ गतेलाई नेपाल सरकारले व्यक्तिगत घटना दर्ता दिवस घोषणा गरेको सम्बन्धमा: नेपाल राज्यमा बसोबास गर्ने व्यक्तिहरुको जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद र बसाईंसराईंका घटनाहरु दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिने कार्यलाई व्यवस्थित गर्नको निमित्त नेपाल सरकारले जन्म, मृत्यु तथाअन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ र जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ सबै ७५ जिल्लाहरुमा सञ्चालन भई प्रत्येक गाऊँ विकास समिति र नगरपालिकाहरुस्थित स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालयबाट आफ्नो क्षेत्रभित्रको जन्म, मृत्यु, विवाह लगायतका व्यक्तिगत घटनाहरु नियमित रुपमा दर्ता भई आएको छ ।

यसै सन्दर्भमा व्यक्तिगत घटनाहरु राज्यको तर्फबाट कानूनी रुपमा घटना घटेको वा भएको भनी दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिने व्यवस्था भएको र यस किसिमका घटनाहरु स्थानीय निकायबाट नियमित रुपमा घटना घट्ने बित्तिकै दर्ता गर्नुपर्ने भएकोले यस कार्यक्रमको पहुँच सर्वसाधारण नागरिकको घरदैलोमा पुऱ्याई व्यापक प्रचार प्रसार गरी घटना दर्ता कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्नको निमित्त नेपालमा व्यक्तिगत घटना दर्ता प्रारम्भ भएको दिन वैशाख १ गतेलाई "व्यक्तिगत घटना दर्ता दिवस" घोषणा गर्ने र तद्नुरुप प्रचार प्रसार गरी मनाउने भनी मिति २०६६/७/१२ मा नेपाल सरकार (मन्त्रिस्तर) बाट निर्णय भएकोले प्रत्येक वर्ष वैशाख १ गते "व्यक्तिगत घटना दर्ता दिवस" व्यापक प्रचार प्रसार गरी मनाउन र गा.वि.स. र सम्बन्धित अन्य संघ संस्थाहरुमा समेत जानकारी गराइएको छ ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६६/७/२४ को परिपत्र)

(ज) प्रमाणपत्रको आधिकारिकता सम्बन्धमा :

जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ र सो सम्बन्धी नियमावली, २०३४ अनुसार दर्ता भईसकेका व्यक्तिगत घटनाको विवरण सच्याउने सम्बन्धमा स्थानीय पञ्जिकाधिकारीका कार्यालयबाट माग भई आउने विवरण सच्याउने कागजातका प्रमाणपत्रको आधिकारिकता सम्बन्धमा लेखिंदैछ ।

स्थानीय निकाय गाउँ विकास समिति र नगरपालिका कार्यालयबाट जारी गरिने व्यक्तिगत घटना दर्ताका प्रमाणपत्र लगायत अन्य कागजातहरुको आधिकारिकताको लागि जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ तथा जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ अनुसार

व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धी विवरण संशोधन गर्न माग भई आएमा सरोकारवाला व्यक्तिले व्यक्तिगत घटना सच्याउन आएको बखत पेश भएका प्रमाणपत्रहरु पहिला दर्ता भएका हो होईन, सच्याउनु पर्ने कारण र आधिकारिकता नखुलेमा सर्जमिन मुचुल्का समेत गरी सच्याउन अनुमती माग गर्ने सेवाग्राहीबाट प्राप्त प्रमाणपत्रहरु समेत स्थानीय पंजिकाधिकारीले प्रमाणित गरि पठाउने व्यवस्था गर्न गराउन हुन अनुरोध छ । प्रमाणित नभएका प्रमाणपत्रहरु साथ अनुमति माग भई आएमा अनुमति प्राप्त नहुने व्यहोरा पनि जानकारी गराइएको छ ।

(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६९।४।२९ को परिपत्र)

(झ) स्थानीय पञ्जिकाधिकारी तोकिएको सम्बन्धमाः

नेपाल सरकारले जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका, नगरपालिका र गाउँ विकास समितिमा देहायका पदाधिकारीलाई स्थानीय पञ्जिकाधिकारी (रजिष्ट्रार) तोकेकोछ :-

१. महानगरपालिका, उप-महानगरपालिका र काठमाडौं उपत्यकाभित्रका नगरपालिकाको हकमा सम्बन्धित महानगरपालिका, उप-महानगरपालिका र नगरपालिकाको वडा सचिव,

२. काठमाडौं उपत्यका बाहेक अन्य नगरपालिकाको हकमा सम्बन्धित नगरपालिकाको वडा सचिव वा वडा सचिव नभएको अवस्थामा पञ्जिाधिकारी (रजिष्ट्रार) को सहमतिमा नगरपालिकाको सचिवले तोकेको स्थानीय निकायको कर्मचारी,

३. गाउँ विकास समितिको हकमा सम्बन्धित गाउँ विकास समितिको सचिव र गाउँ विकास समितिको सचिव नभएको गाउँ विकास समितिमा पञ्जिकाधिकारी (रजिष्ट्रार) ले तोकिदिएको स्थानीय निकायको कर्मचारी ।

मिति २०३४ माघ २४, खण्ड २८, संख्या ३६, मिति २०३५ पुष १०, खण्ड २९, पूर्वातिरिक्ताङ्क ५९. (क), मिति २०६६ फागुन १, खण्ड ३०, संख्या ३०, मिति २०३७ कार्तिक २५ को नेपाल राजपत्र भाग ३ मा प्रकाशित तत्कालीन गृह पञ्चायत मन्त्रालयको सूचना, खण्ड ३१, संख्या ३१, मिति २०३८ मंसिर १ खण्ड ३९, संख्या ४८ मिति २०४६ चैत्र ६ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गृह मन्त्रालयको सूचना खारेज गरिएका छन ।

(नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०६७/४/२४ मा प्रकाशित स्थानीय विकास मन्त्रालयको सूचना)

(ञ) व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धी मुद्दाको अनुसन्धान, तहकिकात तथा सवुत प्रमाण संकलन गर्ने जिम्मेवारी सम्बन्धमा :

जिल्ला विकास समितिको कार्यालय उदयपुर, गाइघाटको च.नं. ३४३, मिति २०६०।६।२५ को पत्र अनुसार सिरिसे गा.वि.स. वडा नं. ६ बस्ने रत्नमाया कोइरालाको मिति २०५९।१।२ गते मृत्यु भएको भनी

लोकहरि कोइरालाले मिति २०५९।११।२३ गते मृत्युको सूचना गरी सोही मितिमा मृत्यु दर्ता प्रमाणपत्र लिएको र रत्नमाया कोइराला २००५ सालदेखि हराई बेपत्ता हुनुभएको र निजको मृत्यु भएको छ छैन केही जानकारी नभएकोले झुट्टा विवरण दिई निजको मृत्यु दर्ता गराई मृत्यु दर्ताको प्रमाणपत्र लिएकोले उक्त मृत्यु दर्ता प्रमाणपत्र रद्द गरी पाऊँ भनी सिरिसे गा.वि.स. वडा नं. ८ बस्ने नारायणप्रसाद कोइरालाले सिरिसे गाऊँ विकास समितिको कार्यालयमा निवेदन दिएको र सिरिसे गा.वि.स.को च.नं. ३, मिति २०६०।४।१३ को पत्रबाट रत्नमाया कोइरालाको मिति २०५९।१।२ मा मृत्यु भएको भनी दिइएको प्रमाणपत्र रद्द गर्न जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा १३ बमोजिम आवश्यक कारवाही र सजायको माग गरी जिल्ला प्रशासन कार्यालय उदयपुरमा मिसिल पठाएकोमा उक्त कार्यालयको मिति २०६०।५।१५ को पत्रबाट "सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा ३१ मा सोही ऐनको अनुसूची १ र २ मा लेखिएका मुद्दा बाहेक नेपाल सरकारबाट चलाइने अन्य मुद्दाका सम्बन्धमा सम्बन्धित कानुनमा मुद्दाको सबुद प्रमाण संकलन गर्ने अधिकारी नतोकिएकोमा सम्बन्धित कार्यालय प्रमुखले सबुद प्रमाण संकलन गरी मुद्दा चल्ने वा नचल्ने निर्णयको लागि सम्बन्धित सरकारी वकील समक्ष मिसिल एवं सबुद प्रमाण पेश गर्नुपर्नेछ भनी व्यवस्था भएको हुँदा कानुन बमोजिम कारवाही गर्नु" भनी मिसिल फिर्ता आएको ।

जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने कार्य गाउँ विकास समिति तथा नगरपालिकाको कार्यालयमा कार्यरत स्थानीय पञ्जिकाधिकारी (गाउँ विकास समितिको कार्यालयको हकमा गाउँ विकास समितिको सचिव) ले गर्ने व्यवस्था भएकोले व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने कार्यको मुद्दाको सम्बन्धमा सबुद प्रमाण संकलन गर्ने कार्यको लागि कार्यालय प्रमुख को हुने भनी द्विविधा पर्न गएकोले एकिन गरी खुलाई पठाइदिनुहुन भनी जिल्ला विकास समितिको कार्यालयबाट अनुरोध भई आएकोमा कारवाही हुँदा नेपाल सरकार (सचिवस्तर) को मिति ०६०।७।२० को निर्णय अनुसार "गाउँ विकास समितिको हकमा गाउँ विकास समितिको सचिव हालको व्यवस्था अनुसार कार्यालय प्रमुख रहे भएको देखिएकोले निजले नै सबुद प्रमाण संकलन गरी सरकारी वकील समक्ष पेश गर्नुपर्ने" भनी निर्णय भएकोले सोही व्यहोरा जिल्ला विकास समितिको कार्यालय उदयपुरमा लेखि पठाइएको ।

(ट) व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धी मुद्दाको अनुसन्धान, तहकिकात तथा सवुत प्रमाण संकलन गर्ने प्रक्रियागत जिम्मेवारी सम्बन्धमा भएको व्यवस्था :

जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा १३ अन्तर्गतको सजाय दावी भएको मुद्धा दफा १४ बमोजिम नेपाल सरकारवादी हुने र सो कसुर अपराध गरेमा स्थानीय पञ्जिकाधिकारीबाट अनुसन्धान तहकिकात भई कानूनी प्रक्रिया पूरा गरी सोही ऐनको दफा १५ बमोजिम मुद्धा हेर्ने अधिकारी समक्ष अभियोग पत्र पेश गर्नुपर्ने भनी जिल्ला प्रशासन कार्यालय काठमाडौंबाट पत्र लेखी आएको र स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले कुन ऐन अन्तर्गत कस्तो कार्यविधि अपनाई तहकितात गर्ने भनी निर्देशन माग गरेको सम्बन्धमा कारवाही हुँदा "जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय काठमाडौंले जिल्ला प्रशासन कार्यालय काठमाडौंलाई मिति २०६३।६।२९, च.नं. ८०४ को पत्रमा उल्लेख भए बमोजिम स्थानीय पञ्जिकाधिकारीबाट अनुसन्धान तहकिकात गरी सरकारी मुद्धा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा ३१ बमोजिम सरकारी वकीलको राय लिई मुद्धा हेर्ने अधिकारी समक्ष अभियोग पत्र दायर गर्न र तहकिकात गर्दा सरकारी मुद्धा सम्बन्धी ऐन र

नियमावलीले तोकेको कार्यविधि अपनाउन भनी जि.वि.स. काठामाडौंलाई लेखी पठाउने" भनी मिति २०६३।९।३० को नेपाल सरकार (सचिवस्तरीय) निर्णय भएको हुँदा निर्णय अनुसार हुन पुनिता चौधरी झाको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी सरोजनी मानन्धर भएको विवाह घटना दर्ता बदर सम्बन्धी काठमाडौं जिल्ला विकास समितिको कार्यालयबाट प्राप्त हुन आएको सक्कल मिसिल समेत सम्बन्धित कार्यालयमा फिर्ता पठाइएको ।

(ठ) सुकुम्बासी परिवार र ऐलानी जग्गामा बसोबास गर्नेव्यक्तिहरुको व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धमा :

गुलरिया नगरपालिकाका विभिन्न वडाहरुमा ऐलानी जग्गाहरुमा बसोबास गर्दै आईरहेका सुकुम्बासी तथा मुक्त कमैयाहरुसँग बर्दिया जिल्लाकै विभिन्न गा.वि.स. तथा अन्यत्र जिल्लाहरुबाट बनेको नागरिकतामा रहेको र सम्बन्धित गा.वि.स. बाट बसाईं सराईंको प्रमाणपत्र लिई आएका तर उक्त न.पा. क्षेत्रमा निजहरुको कुनै जग्गा जमिन नभएको र कतिपय सुकुम्बासीको रुपमा रही बसाई सराईको प्रमाणपत्र नै नभएका नागरिकहरुको मतदाता नामावलीमा नाम समावेश गर्नका लागि नागरिकताको प्रमाणपत्र आवश्यक पर्ने तर निजहरुका व्यक्तिगत घटना (बसाई सराई लगायत अन्य) दर्ता गर्न समस्या सिर्जना भएको भनी मिति २०६७/६/१७, च.नं. १३५९ को पत्र प्राप्त भई पेश हुँदा देहाय बमोजिमको निर्णय भएको :-

(१) अन्य गा.वि.स./न.पा. बाट बसाईं सराईं दर्ता प्रमाणपत्र लिएर आएका सम्बन्धित गा.वि.स./न.पा. मा स्थायी रुपमा घर जग्गा नभई अस्थायी रुपमा बसोबास गरिरहेका नागरिकहरुको हकमा सम्बन्धित गा.वि.स./न.पा. ले आफ्नो क्षेत्रमा त्यसरी बसोबास गर्ने परिवारको लगत राखी बसाईं सराईं दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिन सक्ने । (फरम्याटको नमुना अनुसूचीमा संलग्न छ)

(२) सुकुम्वासी वा मुक्त कमैयाको रुपमा गा.वि.स. वा न.पा.मा बसोबास गरेका नागरिकहरुको सम्बन्धित गा.वि.स. वा न.पा. ले पारिवारिक रुपमा लगत तयार गरेर निजहरुको व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने । (फरम्याटको नमुना अनुसूचीमा संलग्न छ)

(३) बुँदा नं. १ र २ को पारिवारिक लगतलाई सम्बन्धित गा.वि.स. वा न.पा. ले प्रशासनिक अभिलेखको रुपमा सुरक्षित तवरले राख्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।

(४) माथि उल्लेख भए बमोजिम घटना दर्ता गर्नको लागि सरोकारवाला व्यक्ति नेपाली नागरिक भएको एकीन हुनुपर्ने ।

(५) सूचक, सूचना फाराम, दण्ड जरिवाना र व्यक्तिगत घटनाका दर्ताका अन्यसबै प्रावधानहरु जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ तथा नियमावली, २०३४ र अन्य प्रचलित कानून बमोजिम हुने ।

(ङ) व्यक्तिगत घटना दर्ताको संशोधन गर्ने सम्बन्धमा कानुन तथा न्याय मन्त्रालयबाट प्राप्त भएको रायः

"जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ९ क. बमोजिम दर्ता भएको उमेर, नाम र जात निःशुल्क सच्याउने व्यवस्था रहेको भएतापनि एक पटक दर्ता भईसकेको विवाहको विवरण सच्याउन वा संशोधन गर्न सकिने वा नसकिने सो सम्बन्धमा सो ऐनमा स्पष्ट व्यवस्था भएको देखिदैन । तर सो ऐन अन्तर्गत बनेको जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ को नियम ९ मा दर्ता भईसकेको व्यक्तिगत घटनाको विवरण कुनै कारणले सच्याउनु परेमा सो नियमको कार्यविधि पूरा गरी सच्याउन सकिने र जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा २ को खण्ड (क) बमोजिम "व्यक्तिगत घटना भन्नाले विवाह समेत जनाउने देखिंदा सोही बमोजिम विवाह सम्बन्धी विवरण पनि सोही नियमावलीको सोही नियमको अधिनमा रही सच्याउन सकिने देखिएको ।"

साथै जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को उपदफा ९क. को प्रावधान अनुकूल जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ को नियम ९ को व्यवस्था रहेको नदेखिंदा सो अनुकूल हुने गरी सो नियमावलीमा आवश्यक व्यवस्था गर्नुपर्ने सम्बन्धमा त्यस मन्त्रालयको ध्यानाकर्षण गराईन्छ ।

(कानून तथा न्याय मन्त्रालयकोमिति २०६७/४/४ को पत्रबाट प्राप्त राय)

(ढ) कन्सुलर प्रमाणिकरणको लागि भएको व्यवस्थाः

नेपाल सरकार (सचिवस्तर) को मिति २०६८/०२/२४ को साविकको व्यवस्था वर्तमान परिप्रक्ष्यमा अनुकूल नभएकोले स्थानीय तहहरु (गाउँपालिका/ नगरपालिका/ उपमहानगरपालिका/ महानगरपालिका) बाट जारी भएका व्यक्तिगत घटना दर्ता प्रमाणपत्र, नाता प्रमाणित तथा अन्य कागजातहरुमा कन्सुलर प्रमाणीकरण र आधिकारिकता प्रमाणीकरण सम्बन्धमा नेपाल सरकार (सचिवस्तर) को मिति २०७४/०१/२४ को निर्णयानुसार देहाय बमोजिमको निर्देशन कार्यान्वयन गर्न गराउनु हुन अनुरोध छ ।

१. कन्सुलर प्रमाणीकरण सम्बन्धमाः

(क) गाउँपालिका/नगरपालिका/उपमहानगरपालिका/महानगरपालिकाको केन्द्र वा वडाको स्थानीय पञ्जीकाधिकारीबाट जारी व्यक्तिगत घटना दर्ताको प्रमाण पत्र तथा नाता प्रमाणित लगायत अन्य कागजातहरुमा सम्बन्धित गाउँपालिका/ नगरपालिका/ उपमहानगरपालिका/ महानगरपालिकाको कार्यकारी अधिकृत वा पंजीकरण शाखा हेर्ने अधिकृत स्तरको शाखा प्रमुख वा कार्यकारी अधिकृतले तोकेको अधिकृत स्तरको कर्मचारीले प्रमाणित गरी आएका प्रमाणपत्रहरुमा कन्सुलर सेवा विभागले कन्सुलर प्रमाणीकरण गर्ने।

(ख) प्रमाणीकरणलाई विश्वासिलो र सहज बनाउन कन्सुलर सेवा विभागलाई गाउँपालिका, नगरपालिका, उपमहानगरपालिका वा महानगरपालिकाका कन्सुलर प्रमाणीकरण गर्ने अधिकृत कर्मचारी (प्रमाणीकरणको अधिकार भएका) को दस्तखत नमुना कन्सुलर सेवा विभागमा पठाउनु पर्ने।

२. आधिकारिकता प्रमाणीकरणको सम्बन्धमाः

(क) घटना दर्ता प्रमाण पत्र तथा अन्य कागजातको आधिकारिकता प्रमाणीकरणको लागि सम्बन्धित वैदेशिक नियोगका कार्यलयबाट सिधै नेपाल स्थित कन्सुलर सेवा विभागलाई लेख्ने।

(ख) कन्सुलर सेवा विभागले सम्बन्धित स्थानीय तह (गाउँपालिका/ नगरपालिका/ उपमहानगरपालिका/ महानगरपालिका) लाई प्राप्त घटना दर्ताको प्रमाण पत्र तथा अन्य कागजात आधिकारिकता भएको वा नभएको बारे लेख्ने ।

(ग) कन्सुलर सेवा विभागबाट गाउँपालिका /नगरपालिका / उपमहानगरपालिका/ महानगरपालिकामा आधिकारिकता प्रमाणीकरणको लागि पत्र प्राप्त भएमा दर्ता किताबमा भिडाई आधिकारिक भए नभएको यकिन गर्ने ।

(घ) आधिकारिकता प्रमाणीकरणको लागि प्राप्त पत्र तथा अन्य कागजात आधिकारिक ठहरिएको वा आधिकारिक नठहरिएको के हो सो सम्बन्धमा कन्सुलर सेवा विभागलाई लेखि पठाउने । सोको जिम्मेवारी सम्बन्धित गाउँपालिका/ नगरपालिका/ उपमहानगरपालिका/ महानगरपालिकाको कार्यकारी अधिकृतलाई दिने र कार्यकारी अधिकृतले आवश्यक देखेमा सो को जिम्मेवारी पंजीकरण शाखा हेर्ने अधिकृत स्तरको शाखा प्रमुख वा कार्यकारी अधिकृतले तोकेको अधिकृत स्तरको कर्मचारीलाई दिन सकिने ।

(ङ) कन्सुलर सेवा विभागले गाउँपालिका/नगरपालिका/उपमहानगरपालिका/ महानगरपालिकाबाट प्राप्त जवाफ अनुसार सम्बन्धित वैदेशिक नियोगका कार्यालयलाई लेखि पठाउने ।

(विभागको मिति २०७४/०२/०३ को पत्र)

(ण) मानव शरिरको अङ्ग प्रत्यारोपणको सिफारिश सम्बन्धमा :

परराष्ट्र मन्त्रालय कन्सुलर तथा कानुनी परामर्श शाखा त्रिपुरेश्वरको संकेत नं. कन. का/विविध/३२५ मिति २०६९।५।३ को पत्रअनुसार तहाँ मन्त्रालय तथा अन्तरगतका निकायहरुबाट मानव शरिरको अंग प्रत्यारोपणका लागि जारी हुने नाता प्रमाणित तथा सिफारिशपत्रहरु मानव शरीरको अङ्ग प्रत्यरोपण (नियमित तथा निषेध) ऐन, २०५५ बमोजिम कुनै व्यक्तिको सम्बन्धमा **"नजिकको नातेदार भन्नाले सो व्यक्तिको छोरा, छोरी, आमा,बाबु, दाजु, भाइ, दिदी, बहिनी, काका, भतिजा, भतिजी, बाबुतर्फको बाजे, बज्यै, छोरातर्फको नाति,नातिनी, छोरी तर्फको नाति, नातिनी र विगत दुई वर्षदेखि अटुट रुपमा नाता सम्बन्ध कायम रही आएको पति, पत्नी,धर्मपुत्र, धर्मपुत्री सौतेनी आमा, सौतेनी बाबु र सासु, ससुरा समेतलाई सम्झनु पर्छ ।" भन्ने**

<u>व्यवस्था भएको हुँदासोही प्रावधान अनुसार सिफारिश गर्नु गराई दिनुहुन निर्देशानुसार अनुरोध छ</u> भनी लेखि आएको हुनाले सोही अनुसार गर्न गराउनहुन आदेशानुार अनुरोध गरिएको ।

(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६९/५/२५ को परिपत्र)

(त) निवृत्तिभरण प्रयोजनको लागि मृत्युको घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धमा :

"काठमाडौं महानगरपालिका, वडा नं.३५ निवासी दावा दोर्जे सिन्तानको मृत्यु दर्ताको प्रमाण-पत्रमा रणबहादुर सिन्तान समावेश गर्न राय माग भई आएको सन्दर्भमा कारवाही हुँदा "....." भन्ने "....." एकै व्यक्ति हुन भनी संशोधन माग भई आएमा सोही बमोजिम निर्देशन दिन सकिने अवस्था देखिएकोले स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालयमा रहेको अभिलेख किताबमा " निवृत्तिभरणको प्रयोजनको लागि"भनी कैफियत महलमा उल्लेख गर्ने भनी नेपाल सरकार (सचिवस्तर) बाट मिति २०६७।१०।४ मा निर्णय भएकोले दावा दोर्जे सिन्तान भन्ने रणवहादुर सिन्तान एकै व्यक्ति हुन भन्ने प्रमाणित भएमा सोही बमोजिम गर्नु, गराउनु हुन निर्णय अनुसार अनुरोध छ ।" भनी काठमाडौं महानगरपालिकालाई लेखि पठाइएको ।

(स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६७/१०/०९ को पत्र)

(थ) व्यक्तिगत घटनाको विवरण सच्याउने कागजातका प्रमाणपत्रको आधिकारिकता सम्बन्धमा :

स्थानीय निकाय गाउँ विकास समिति र नगरपालिका कार्यालयबाट जारी गरिने व्यक्तिगत घटना दर्ताका प्रमाणपत्र लगायत अन्य कागजातहरुको आधिकारिकताको लागि जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ तथा जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ अनुसार व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धी विवरण संशोधन गर्न माग भई आएमा सरोकारवाला व्यक्तिले व्यक्तिगत घटना सच्याउन आएको बखत पेश भएका प्रमाणपत्रहरु पहिला दर्ता भएको हो होइन, सच्याउनु पर्ने कारण र आधिकारिकता नखुलेमा सर्जमिन मुचुल्का समेत गरी सच्याउन अनुमती माग गर्ने सेवाग्राहीबाट प्राप्त प्रमाणपत्रहरु समेत स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले प्रमाणित गरी पठाउने व्यवस्था गर्न गराउन हुन अनुरोध छ । प्रमाणित नभएका प्रमाणपत्रहरु साथ अनुमति माग भई आएमा अनुमती प्राप्त नहुने व्यहोरा पनि जानकारी गराइएको छ ।

(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको च.नं. ७६, मिति २०६९।४।२९ को परिपत्र)

(द) द्वन्द्वकालमा जलेर नष्ट भएका व्यक्तिगत घटनाहरुको प्रतिलिपि सम्बन्धमा :

कपिलवस्तु जिल्लास्थित गजेहडा गा.वि.स. कार्यालय कपिलवस्तुको प.सं. ०६९/७० मिति २०६९।११।४ को प्राप्त पत्र अनुसार धेरैजसो गा.वि.स.मा ०५९ र ६० सालको द्वन्द्वकालमा आगलागीबाट अभिलेख जलि नष्ट भएको कारणबाट प्रतिलिपि उपलब्ध गराउन माग भएको अवस्थामा अभिलेख नष्ट भएकोले उपलब्ध गराउन नसकिने अवस्था भएको र व्यक्तिगत घटना दर्ता अन्तर्गत जन्म दर्ता प्रमाणपत्र प्रवेशिका परीक्षको लागि विद्यार्थीहरुको भविष्यसँग गासिएको विषय भएकोले जली नष्ट भएको अभिलेख पुनः दर्ता गरिदिन मिल्ने वा नमिल्ने तथा त्यस्ता कागजातहरुको प्रतिलिपि माग्न आएमा सेवाग्राहीहरुलाई कसरी सेवा पुऱ्याउने भन्ने

सम्बन्धमा निर्देशन माग भई आएको सन्दर्भमा जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ र नियमावली, २०३४ ले एकपटक दर्ता भइसकेको व्यक्तिगत घटना दर्ताको प्रमाणपत्र हराएमा वा कुनै प्रकारले नष्ट भएको अवस्थामा नक्कल लिन सकिने व्यवस्था सम्म गरेको तर एकपटक दर्ता भइसकेको व्यक्तिगत घटनालाई पुनः दर्ता गर्न सकिने कानूनी व्यवस्था गरेको नदेखिंदा पुनः दर्ता गर्न मिल्ने अवस्था नरहेको भनी जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने नियमावली, २०३४ को नियम ३(क) अनुसार निर्देशन दिने मिति २०७०।१।२२ मा निर्णय भएकोले सोही अनुसार गर्नु गराउनुहुन अनुरोध छ ।

(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको च.नं. ८५२, मिति २०७०।१।२९ को परिपत्र)

(ध) पञ्जिकाधिकारी तोकिएको सम्बन्धमा :

नेपाल सरकारले जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ३ को प्रयोजनको लागि पञ्जिकाधिकारी (रजिष्ट्रार) को कार्य गर्न यस मन्त्रालयको जनसंख्या तथा पञ्जिकरण व्यवस्थापन शाखाका उप-सचिवलाई तोकेको छ ।

खण्ड ५९, संख्या १५, मिति २०६६।४।१२ को नेपाल राजपत्र भाग ५ मा प्रकाशित स्थानीय विकास मन्त्रालयको सूचना खारेज गरिएको छ ।

(नेपाल राजपत्र भाग ५, खण्ड ६२, संख्या ७, मिति २०६९।२।१५ मा प्रकाशित सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको सूचना)

(न) संरक्षण गृहमा हुर्केका व्यक्तिको व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने सम्वन्धमा :

प्रस्तुत विषयमा जिल्ला विकास समितिको कार्यालय,काठमाण्डौको प.सं.०७०/७१ च.नं. १२८ मिति २०७०/३/१३ को पत्रको सन्दर्भमा कारवाही हुँदा जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने नियमावली २०३४ को नियम ३(क) अनुसार "संरक्षण गृहमा हुर्केका व्यक्तिको व्यक्तिगत घटना दर्ता हुनु सम्बन्धित व्यक्तिको अधिकारको विषय भएको र जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को दफा ४ को उपदफा (४) मा जन्म र मृत्युको सूचना दिनुपर्ने कर्तव्य भएको व्यक्ति नभएको अवस्थामा नेपाल सरकराले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरि तोकेको व्यक्तिले त्यस्तो सूचना दिनुपर्नेछ" भनी उल्लेख भएवाट पनि यस्तो अधिकारको रक्षा गर्नुपर्ने दायित्व सरकारको भएको पुष्टि हुने र मिति २०५९/११/२६ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना बमोजिम यस्तो अवस्थामा गाविसका अध्यक्ष/उपाध्यक्ष/सचिव र न.पा.को हकमा न.पा.का प्रमुख/उपप्रमुख कार्यकारी अधिकृत सूचक बन्ने व्यवस्था देखिएकोले देहाय वमोजिम निर्देशन दिने गरि रजिष्ट्रार (पञ्जिकाधिकारी) वाट निर्णय भएकोले आवश्यक कारवाहीको प्राप्त पत्रहरु यसैसाथ संलग्न राखी फिर्ता पठाइएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

"जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन २०३३ को दफा ४ को उपदफा (४) र मिति २०५९/११/२६ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित यस मन्त्रालयको सूचना बमोजिमको प्रक्रियाका आधारमा जन्म दर्ता नभएको भए सम्बन्धित गा.वि.स/न.पा.का सचिव/कार्यकारी अधिकृतले आवश्यक प्रकृया पुरा गरी सूचक वनेर जन्म दर्ता गरी विवाह दर्ताको कारवाही गर्ने"

(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०७०।४।२७ को परिपत्र)

(प) अविवाहित प्रमाणिकरण सम्बन्धमा :

प्रस्तुत विषयमा यस मन्त्रालयको प.सं.०६९/७० च.नं. ८१० मिति २०७०/१/२२ को अविवाहित प्रमाणित सम्बन्धी पत्रको सन्दर्भमा लेखिदैछ । उक्त पत्र अनुसार प्रचलित कानून तथा यस मन्त्रालयको कन्सुलर प्रमाणिकरण गर्ने पत्र समेतले अविवाहित प्रमाणित गर्ने अधिकार स्थानीय निकायलाई प्रदान गरेको नदेखिएकोले अविवाहित प्रमाणित गर्न मिल्ने नदेखिएको भनि सबै जिल्ला विकास समितिको कार्यालय र नगरपालिकाको कार्यालयमा परिपत्र गरिएकोमा अविवाहित प्रमाणिकरण सम्बन्धी विषय पनि नागरिकको जीवन संग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने विषय भएको र सो कार्य रोकिंदा नागरिकलाई प्रत्यक्ष असर पर्ने भएको हुनाले यस मन्त्रालयको मिति २०७०/४/९ को निर्णय अनुसार देहायको प्रक्रिया अपनाई स्थानीय निकायले अविवाहित प्रमाणिकरण गर्न सक्ने निर्णय भएको हुँदा आवश्यक कारवाहीको लागि निर्णयानुसार अनुरोध छ ।

१) अविवाहित प्रमाणिकरणको लागि सम्बन्धित व्यक्तिले सम्बन्धित गाउँ विकास समिति/न.पा.को कार्यालयमा निवेदन गर्नुपर्ने । उक्त निवेदनमा निवेदकको बाबु/आमा वा संरक्षकले अविवाहित रहेको सनाखत गरिदिनुपर्ने । निवेदनको ढाँचा यसैसाथ संलग्न छ ।

२) अविवाहित प्रमाणिकरणको लागि निवेदन प्राप्त भएपछि सम्बन्धित गा.वि.स./न.पा.ले निजको बाबु/आमा वा संरक्षकको उपस्थितिमा निवेदक वसोवास गर्ने सम्बन्धित वडाका कम्तीमा १ जना वडा सदस्य सहित नागरिकता प्राप्त त्यसै वडाका कम्तिमा ५ जनाको सर्जमिन मुचुल्काको आधार लिएर अविवाहित रहेको प्रमाणिकरण गरिदिन सक्ने । स्थानीय निकायमा जनप्रतिनिधि नरहेको अवस्थामा सर्जमिन मुचुल्कामा निवेदकको बाबु/आमा वा संरक्षकको उपस्थितमा वडा नागरिक मञ्चका कम्तिमा १ जना प्रतिनिधि सहित कम्तिमा ५ जनाको सर्जमिन मुचुल्काको आधार लिनुपर्ने । सर्जमिन मुचुल्का गरिदिने व्यक्तिको नागरिकताको फोटोकपी संलग्न हुनुपर्ने ।

३) अविवाहित प्रमाणिकरण आवश्यकता अनुसार संलग्न प्रमाणिकरणको ढाँचामा गा.वि.स./न.पा.ले सम्बन्धित व्यक्तिलाई उपलब्ध गराउनुपर्ने ।

४) अविवाहित प्रमाणिकरण गरेका व्यक्तिको गा.वि.स./न.पा.ले अभिलेख राख्नुपर्ने ।

(सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०७०।४।१३ को परिपत्र)

(ब) केन्द्रीय पञ्जीकरण विभागबाट भएका निर्देशनहरु:

(क) गाउँपालिका वा नगरपालिकामा व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धी निर्देशन (मिति २०७३/११/३०):

नेपालको संविधान, २०७२ को अनुसुची ९, संघ, प्रदेश र स्थानीयतहको अधिकारको साझा सुचीको क्र.सं.११ मा व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु र विवाह र बसाई सराई समावेश गरिएको र जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन २०३३ को दफा ३ मा नेपालको प्रत्येक गाउँ विकास समिति तथा नगरपालिका क्षेत्रको लागि स्थानिय पञ्जिकाधिकारी (रजिष्ट्रर) हरु नियुक्त गर्न वा तोक्न सक्नेछ भनी व्यवस्था भएकोमा मिति २०७३/११/९ को मन्त्रिपरिषद्को निर्णयबाट जारी भएको स्थानीय तहको शासन सञ्चालन सम्बन्धमा जारी गरिएको आदेश, २०७३ को अनुसुची १ गाउँपालिका वा नगरपालिकाका वडाको काम, कर्तव्य रअधिकारको ग(१६) मा प्रचलित कानुन बमोजिम घटना दर्ता, अद्यावधिक तथा सोको अभिलेख संरक्षण गर्ने र

गाउँपालिका वा नगरपालिकामा प्रतिवेदन गर्ने गरी व्यवस्था भएको हुँदा गाउँपालिका वा नगरपालिकामा व्यक्तिगत घटना दर्ता देहाय बमोजिम गर्ने गरी सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०७३/११/३० को निर्णयानुसार जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ को नियम ३(क) बमोजिम यो निर्देशन जारी गरिएको ।

१. गाउँपालिका वा नगरपालिकामा व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धमाः

(क) मिति २०७३/११/९ को मन्त्रिपरिषद्को निर्णयबाट जारी भएको स्थानीय तहको शासन सञ्चालन सम्बन्धमा जारी गरिएको आदेश, २०७३ को अनुसुची १ गाउँपालिका वा नगरपालिकाका वडाको काम, कर्तव्य र अधिकारको ग(१६) मा प्रचलित कानुन बमोजिम घटना दर्ता, अद्यावधिक तथा सोको अभिलेख संरक्षण गर्ने र गाउँपालिका वा नगरपालिकामा प्रतिवेदन गर्ने गरी व्यवस्था भएको हुँदा गाउँपालिका वा नगरपालिकाको वडाबाट व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने।

(ख) गाउँपालिका वा नगरपालिकाका कार्यकारी अधिकृत र वडा सचिवले स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको रुपमा काम कार्वाही गर्ने।

(ग) बुदा १(ख) बमोजिम स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको रुपमा कार्य गर्ने कर्मचारीको नाम, पद तथा सम्पर्क विवरण निज त्यहा तोकिएको १५ दिन भित्र विभागमा आई पुग्ने गरी लेखी पठाउने ।

(घ) केन्द्रीय पञ्जिकरण विभागको लिखित स्विकृती बिना स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्य अरुलाई हस्तान्तरण गर्न पाईने छैन ।

(ङ) यस व्यवस्था अनुसार प्रत्येक व्यक्तिगत घटनाको लागी नियमावली, २०३४ बमोजिमको दर्ता किताब खडा गरी अनुसुची २ बमोजिम सुचना फाराम तथा प्रमाणपत्र प्रयोग गरी सम्बन्धित वडाको नाममा नयाँ दर्ता किताब खडा गर्ने र क्रमसंख्या १००००१ बाट शुरु गरि क्रमानुगतरुपमा घटना दर्ता गर्ने ।

(च) बुदा नम्बर १(क) अनुसार घटना दर्ता गर्दा केन्द्रीय पञ्जिकरण विभागले संचालन गरेको अनलाईन घटना दर्ता व्यवस्थापन सुचना प्रणाली मार्फत गर्न सकिने ।

२. व्यक्तिगत घटनाको विवरण पठाउने सम्बन्धमाः

(क) जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ को नियम १३ अनुसार स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले मासिक विवरण पठाउनु पर्ने व्यवस्था भएको हुँदा गाउँपालिका वा नगरपालिकाको वडा सचिवले त्यस महिना दर्ता भएका व्यक्तिगत घटनाको मासिक विवरण अर्को महिनाको ५ गते भित्र सम्बन्धित गाउँपालिका वा नगरपालिकामा पठाउने ।

(ख) गाउँपालिका वा नगरपालिकाले आफु अर्न्तगतका वडाबाट विवरण संकलन गरि महिनाको १० गते भित्र केन्द्रीय पञ्जिकरण विभागमा पठाउने ।

(ग) यसरी विवरण पठाउदा विद्युतीय माध्यमको प्रयोग गर्न सकिने ।

३. व्यक्तिगत घटनाको अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धमाः

(क) साविकको गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकामा रहेको व्यक्तिगत घटना दर्ता किताबको हस्तान्तरण गर्दा फारम-१ बमोजिमको फारम भरी हालको गाउँपालिका वा नगरपालिकामा वरवुझारथ गरी सोको एक प्रति केन्द्रीय पञ्जिकरण विभागमा पठाउनु पर्ने ।

(ख) बुदा ३ क बमोजिमको अभिलेख हस्तान्तरण विभागको व्यक्तिगत घटना दर्ता व्यवस्थापन सूचना प्रणली मार्फत समेत गर्न सकिनेछ ।

(ग) साविकको गाउँ विकास समिति हालको गाउँपालिका वा नगरपालिकाको वडाको रुपमा कायम भएको भए उक्त गाउँ विकास समितिको दर्ता किताब हाल कायम भएको वडामा हस्तान्तरण गर्न सकिनेछ ।

(घ) साविकको नगरपालिको वडा नै हाल समेत कायम भएमा स्वत हस्तान्तरण हुने ।

(ङ) बुँदा ३(क) बमोजिम प्राप्त घटना दर्ता किताब लाई गाउँपालिका वा नगरपालिकामा सुरक्षितरुपमा राख्नुपर्नेछ ।

(च) गाउँपालिका वा नगरपालिकाले बुदाँ ३(क) बमोजिम प्राप्त भएका दर्ता किताबलाई आवश्यकता अनुसार वडामा हस्तान्तरण गर्न सक्ने ।

(छ) सुचना फाराम हस्तान्तरण माथि उल्लेख भए बमोजिम नै गर्ने ।

(ज) सूचना फारामको व्यवस्थापन र संरक्षण यस निर्देशन उपरान्त सम्बन्धित गाउँपालिका वा नगरपालिकाको
हुनेछ । प्रत्येक घटनाको सुचना फाराम वार्षिकरुपमा वाईन्डीङ्ग गरि साल, व्यक्तिगत घटनाको प्रकार र पाना संख्या स्पष्ट देखिने गरी राख्न पर्नेछ ।

४. घटना दर्ताको संशोधन सम्बन्धमाः

(क) केन्द्रीय पञ्जिकरण विभागको मिति २०७१/११/१४ को व्यक्तिगत घटना दर्ता संशोधन सम्बन्धि प्रत्यायोजीत अधिकार यस निर्देशन पश्चात् सम्बन्धित गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको कार्यकारी अधिकृतले प्रयोग गर्ने ।

(ख) बुदा ४(क) बमोजिम गरिने संसोधनको मासिक विवरण सम्बन्धित गाउँपालिका वा नगरपालिकाले फारम २ बमोजिम तयार गरी व्यक्तिगत घटना दर्ताको मासिक विवरणसंगै केन्द्रीय पञ्जिकरण विभागमा पठाउनु पर्नेछ ।

(विभागको मिति २०७४/०२/०३ को पत्र)

(ख) बसाई सराई सम्बन्धमा निर्देशन सम्बन्धमाः

(१) बसाई सराई गर्दा अन्य घटना दर्ता गरेर मात्र गर्ने सम्बन्धमाः

बसाई सराई गर्दा बसाई सरी जाने स्थानको स्थानीय पञ्जिकाधीकारीबाट प्रमाणपत्र लिई बसाई सरी आउने स्थानको स्थानीय पञ्जिकाधीकारी समक्ष दर्ता गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेकोमा बसाई सरी जाँदा बसाई सरी जाने स्थानमा घटेको व्यक्तिगत घटना दर्ता नगरी बसाई सराई प्रमाणपत्र दिने प्रचलनले बसाई सराई अघिका घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धमा अन्योल उत्पन्न भइ आम सेवाग्राहीले दुख खेप्नु परेको भनि गुनासो प्राप्त भएकोले

मिति २०७४ साल वैशाख १ गते उपरान्त बसाई सराई जाने प्रमाणपत्र दिदा सरी जाने ठेगानामा नियमानुसार दर्ता गर्न पर्ने सम्पूर्ण व्यक्तिगत घटना दर्ता गरेर मात्र बसाई सराईको प्रमाणपत्र दिन तथा बसाई सराई आउने स्थानको पञ्जिकाधिकारीले मिति २०७४ साल बैशाख १ गते पश्चात् जारी बसाई सराई प्रमाणपत्र लिई आउने व्यक्तिहरुको बसाई सरी गएको प्रमाणपत्रमा उल्लेखित दर्ता मिति अगाडी घटेको सम्पूर्ण व्यक्तिगत घटना दर्ता भएको यकिन गरेर मात्र बसाई सराई दर्ता गर्न सम्पुर्ण स्थानीय पञ्जीकाधिकारीहरुमा जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली २०३४ को नियम ३(क) बमोजिम यो निर्देशन जारी गरिएको ।

(विभागको मिति २०७३/१२/१८ को पत्र)

(२)बसाई सराई सम्बन्धमा निर्देशनः

स्थानीय तहको गठन पछि मिति २०७३/११/३० को निर्देशन अनुसार स्थानीय तहको वडा कार्यालयबाट स्थानीय पञ्जीकाधिकारीले व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने प्रावधान रहेकोले मिति २०७४/०२/३० को केन्द्रीय पञ्जीकरण विभागको निर्णयानुसार गाउँपालिका/नगरपालिका/ उपमहानगरपालिका/ महानगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र एक वडा बाट अर्को वडामा प्रचलित बसाई सराईको प्रक्रिया पुरा गरि बसाई सराई गर्न सकिने व्यहोरा जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ को नियम ३(क) अनुसार यो निर्देशन जारी गरिएको ।

(विभागको मिति २०७४/०३/११ को पत्र)

(ग) VERSP-MIS सम्बन्धमा निर्देशनः

व्यक्तिगत घटना दर्ता तथा सामाजिक सुरक्षा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (VitalEvents Registration and Social Protection Management InformationSystem:VERSP-MIS) मार्फत व्यक्तिगत घटना दर्ता गरिरहेका केहि स्थानीय तहहरुले पुनः पुरानो अवस्थामा फर्किने प्रयास गरेको देखिन आएकोले केन्द्रीय पंजीकरण विभागको पूर्व अनुमति नलिएसम्म VERSP-MIS मार्फत व्यक्तिगत घटना दर्ता सुरुवात गरेका स्थानीय तहले अनिवार्य रुपमा सोही प्रणाली अनुरुप मात्र व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्न गराउनु हुन जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ को नियम ३(क) अनुसार यो निर्देशन जारी गरिएको ।

(विभागको मिति २०७४/०२/०५ को पत्र)

(घ) वडा सचिव (स्थानीय पञ्जिकाधिकारी) स्थायी हुनु पर्ने सम्बन्धमा निर्देशनः

सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको च.नं.५.१.४७३ मिति २०७४/०२/०३ को पत्रमा उल्लेखित कार्यविधिमा व्यक्तिगत घटना दर्ताको सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाले स्थानीय तहमा अस्पष्टताको श्रृजना भएकोमा जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३, नियमावली २०३४, गाउँपालिका वा नगरपालिकामा व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने सम्बन्धि नेपाल सरकार, सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०७३/११/३० को उपप्रधानमन्त्री स्तरीय निर्देशन र यस विभागले

विगतमा जारी गरेका निर्देशनहरु बमोजिम वडा सचिव तथा निजको अनुपस्थितीमा गाउँपालिका/नगरपालिकाको केन्द्रबाट व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्न गराउन हुन र स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको जिम्मेवारी तोकिने वडा सचिव स्थायी कर्मचारी हुनु पर्ने जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने नियमावली, २०३४ को नियम ३(१) अनुसार मन्त्रालयसँग भएको छलफलको आधारमा यो निर्देशन जारि गरिएको ।
(विभागको मिति २०७४/०२/१४ को पत्र)

(ङ) लेटरप्याड तथा छाप प्रयोग गर्ने सम्बन्धमाः

उपरोक्त विषयमा सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय अन्तर्गत रहेको साविकको केन्द्रीय पंजीकरण विभाग र गृह मन्त्रालय मातहत रहेको राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्रलाई संगठनात्मक एकीकरण गरी नेपाल सरकारको मिति २०७५।०६।२८ गतेको निर्णयानुसार गृह मन्त्रालय अन्तर्गत राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पंजीकरण विभाग गठन भएको व्यहोरा विदित्तै छ, यसै सन्दर्भमा मिति २०७५।०९।३० गते नेपाल राजपत्रमा नेपाल सरकार कार्य विभाजन नियमावली, २०७४ प्रकाशन भए अनुसार "पंजीकरण" सम्बन्धी कार्यसम्पादन गृह मन्त्रालय मातहत रहेकोले "व्यक्तिगत घटना दर्ता तथा पंजीकरण" सम्बन्धी कार्यसम्पादन र पत्राचार गर्दा लेटरप्याडमा मन्त्रालयको हकमा "गृह मन्त्रालय" र विभागको हकमा "राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पंजीकरण विभाग" को नाम प्रयोग गर्न गराउनु हुन तथा "स्थानीय पन्जिकाधिकारीको कार्यालय" को छाप प्रयोग गर्दा नेपाल सरकार (गृहमन्त्री स्तर) मिति २०७५।११।९ को निर्णयानुसार संलग्न नमूना अनुसारको छाप प्रयोग गर्न गराउनु हुन अनुरोध छ ।

नेपाल सरकार
गृह मन्त्रालय
राष्ट्रिय परिचितपत्र तथा पञ्जीकरण विभाग
स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको कार्यालय
..... नं. वडा, ... महा/उप/नगरपालिका/गाउपालिका
..... जिल्ला, ... प्रदेश

Government of Nepal
Ministry of Home Affairs
Depatment of National ID and Civil Registration
Office of Local Registrar
.....No. Ward, ... Metropolitan/Sub-Metropolitan/Municipality/Rural Municipality
..... District, ... Province

(राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पञ्जीकरण विभागको च.नं ३९९ मिति २०७५।११।२३ को निर्देशन)